

OLION

VIIES AASTAKÄIK

N 3 (48) 15. VEEBRUAR 1935

Aleksei Dolgošev

Sina ja mina

*Laternate irvitavad silmad
jälgivad sind ja mind.*

*Meie lahkume valustund ilmel,
niiskub talveöö rind.*

*Sinu huulte kitsad opaalid
uõõraiks saanud kui hing,
Talvetuulte hullund korraalest
uinuma hakkab linn.*

*Kino kohal hingetud tähed
põlevad: „Harry Piel.“
Ära suft rebituna lähen —
kaasas karjatau piin.*

*Peidan maskisse enda ilme,
naeran kui arlekiin.
Mind ei mõista laternate silmad,
ega su hinge rutiin.*

K. BÜDDEUS

VIRUVÄRAV TALLINNAS

TEGEV JA VASTUTAV TOIMETAJA: GEORG NÄELAPEA

VÄLJAANDJA: JAKOB LOOSALU

TOIMETUS:

TALLINN, RATASKAEVU 6—2. TEL. 460-68

AADDRESS: OLION—TALLINN

TALITUS:

TALLINN, RATASKAEVU 9, TEL. 460-48

POSTKAST 193

POSTI JOOKSVA ARVE NR. ON: 29

OLION

ILMUB KAKS KORDA KUUS TALLINNAS

TELLIMISHIND: AASTAS 7 KROONI

POOLAASTAS 4 KROONI

KOLME KUU P. 2 KROONI

KAHE KUU P. 1 KR. 35 S.

ÜHE KUU P. 70 SENTI

ÜKSIKNUMBER 35 SENTI

Sotsiaalne üheõiguslus

Ons võimalik liigitada häid inimesi võrdseteks halbadeka?

MÕNED inimesed on parandamatud. Nägin eila*) oma vana koolisõpra. Tuli mu juure, otsis mu üles täiskilutud kohvikus, ning jälle nägemisel üle hulga aja kohe laabus me jutt. Ta ei olnud muutunud palju, — ei, isegi jutuaine meil varsti oli sama, mis aastate eest. Nüüd, siin kohviku sinises suitsus, saadetuna domino-mängu surnuluie monotoonselt klõbinast, sõbra mõttelõng jälle tõi mulle kõrvu jutu ja mõttelõnga sama, mida, me teised, olime kuulnud temalt koolipingil.

Olime siis asutanud omavahelise „salatõingu“, mis pidi kujundama algtuuma tulevasele, peatselt üle maailma levinevale suurliigale. Temale andsime nimeks „Üheõigusluse edendamise ühing“. Nüüd, sõbraga, meenusime, et ühingu eesmärgiks oli olnud: rõhutada inimeste üheõiguslust eetilise ideaalina, kaavitada võimalikult täidlase majandusliku võrdsuse levingle inimolendite vahel, ning toetada igat praktilist vahendit selle ideaali elluistutamise suunas. Meid siis oli eestlasi, oli venelasi, lätlasi, oli juute: neil ajal oli me koolis palju sõjapõgenikke. Kuid kõiki meid oli tiivustamas ühine tähis, üks motto — Goethe motto „tõelikkusest, ilust ja häädusest“.

Ent meie „koondis“ sulas. Sulas ära. Aga mõningaid meie seast aja lingudes on juba, — vähemalt omaette — saavutanud silmapaistvaid seisukohti elus, seega osaliseltki lähenedes me ühingu, — me ühisele eesmärgile, ning seepärast ei minagi soovi enam olla neid, kes tohiks naeruvääristada selliseid sihte.

SIISKI, tänase paiku ma arvan mõistvat, et veel ei ole küllalt sellest, kui vaid püstitatakse mingi udune ideaal. *Egalité* oli üks prantsuse revolutsiooni hüüdsõnu; tihti-ajeti on teda hüütud ka hiljem, ning praegu nii mitmelegi rahvale on see sõna lahutamatuks osaks nende ametlikus usutunnistuses. Ent tegelikus elus on nad selle mõiste aktsepteerinud teinud reservatsioone: — võttes seega kilbiks tõiga, et „üheõigusluse ja ühevõrdsuse“ mõistet tegelikkuses on võimalik tõlgitseda üsna mitmeti ja lahkumisevalt.

Kirjatähelisel on *egalité* tõesti neid, mida tegelikkus ei saa aplikeerida kellegi kahe inimolendi võrdlemisel lõplikult eales. Juba sünnil on indiviidide võimeline varustus üsna varieeruvalt piiratud, ning kuna neid võimete arendamispire ka elu kestel samaselt saab määratella vaid ebamääraselt laiadena, ka parimad võrdlused lõpptulemuses oleksid ikkagi vaieldavad. Sellaselt nähtub see ühe, ühise perekonna liigete suhtes, — kes küll ehk kasvasid võrdsetes oludes, — ning sama on maksev ka suuremate gruppide, rahvaste ja rahvuste võrdlemisel.

Kõikide lakkamatute antropoloogiliste, psühholoogiliste jne. juurdluste ning võrdluste kiuste veelgi puudub kindlaid, julgelt aktsepteeritavaid mõõdupuid, mis laseksid kiita ühe rahva või rahvaliigi, — valge või värvilise, — paremaks teisest, mis võimaldaks vahede kõrvaldamise (kui eeldada, et need juba olekski fikseeritud), — või mis aitaks neid tõsta veelgi. See asjaolu on tähenduslik ja tähtis üha kasvavalt.

MÕNEDE silmapaistvate teadlaste päalekäimisel briti valitsus praegu on alustanud aktsiooni kolme miljoni oma mustanahalise hoolealuse hääolu tõstmiseks, kes asuvad Kenya's, Kesk-Aafrikas. Üksikud Kenya neegreist olevat tõesti oivalisi inimeksemplare, — enamik nendest on aga sedavõrd tõbised ja haigusidudes, et väärivad „kahejalgsete patoloogiliste muuseumide“ nimetuse. Nende neegrite ajud, olles maksimaalvõimetes juba omas 18 a. elueas, ometi ei ületa 10-aastase euroopa lapse mõistust, ning 35-aastasena on selline neeger juba rauk.

Looduslik ebaühtlus on paratamatu; küllap muidu juba võinukski olla saabunud aeg, mil kaks inimest on täiesti üht nägu. Kui ületamatult mugav oleks aga kas või seegi, mil, olles leiutanud mingi usaldusväärse mõõdupuu, võiksime, teda käsitledes, kõik indiviidid allpool soovitud taset „lülitada välja“, s. o. diskvalifitseerida lasteks, — jättes seega täieõiguslike kodanikena vaid meid endid! Mõtelda vaid, — millisel selle tinase ballasti kõrvaldamisega kohe tiivustuks kogu rahvuse tase! — Bellamy, omas kuulsas raamatus *Equality* ei leidnud midagi vastolulist selles, kui ta kujutles tuleviku-ühiskonda nii, et selle liikmed, — olles ise kõik väarikad ja ekvaalsed, — sellega vaid tegelevadki, et avastavad parimaid endi keskelt ja rakendavad neid vastutuslikele tegevuskohtadele.

ENT, nii mõneski suhtes ambitsioonikad kui meie sihid ja tähised juba täna kõik ei olegi, me veelgi oleme valmis tunnustama endi kaasinimeste looduslikku inekvaalsust paratamatusena, ning rahuldume teesklikes, et halvemadki meist on parimatega üheväärselt õigustatud täitma kõiki kodanikukohuseid, maitsma kodanikuhüvangu sajaprotsendiliselt. Ideaalina jätkub meile n. n. „ühiskondlikust üheõiguslusest“. S. o., olles adopteerinud omis ühistes korraldustes sellise teeseldud teesi, me loodame, et pikapäale ka kõik kõige halvemadki meie seas jõuavad järele parematele (või vähemalt põolele-teele). — Oleme liigselt sõltuvad üksikeisest selleks, et mitte õppida üksikeiselt. — Aineti kas või vastu-tahmist, seda ise tunnustamata.

Leppisin kokku veel täna mu vana koolivennaga selles, et parimaks vahendiks me ühise ideaali, — absoluutse ekvaalsuse — saavutamisel meil käepärast on vaid haridus, — haridus kõikidele, kõige kättesaadavamal määral, ning et

*) Isiklikult eelistan eestilise mat sõnavormi *eila*. Autor.

Leo Mõtus

Talvepäikese veerengul

*Regedel ju laulvad rauad
voori sõites teed
lagendiku laugjal laual
vastu loojangleed.*

*Päike metsa langend puruks:
tüved kilde täis.
Majad pedastiku kurus,
suitsumütsid päis.*

*Mehed kobistavad jalgu,
habemeis neil härm.
Muhelevad: pääle talgu
tuleb rõõmus lärm.*

Suusatajad Jänedal. — Ülal: Eesti talu talvel. Fot. O. Haidak, Narva.

vältimatu eeltingimusena jääb hariduslik ekvaalus ka majanduslikule.

Krants alati ei suuda hinnata igat vorsti, mis ripub vähe eemal tema haarde-kaugusest. Isegi nuusutada ei viitsi. Aga seda, — ainsa-

mat, — ideaali on, — ainult vähemate vahe-
aegadega, alati, juba Plaato päevilt, kõlgutatud
inimese nina ees. Ma aplodeerin ühiskonna visa-
dusele.

Homo primigenius.

Eesti tehnilise hariduse algallikas

Mida kujutab endast praegune Tallinna tehnikum

On midagi mõjuvat ses 50 000 ruutmeetrilise pind-alaga end. Vene-Balti tehase juhatushoone, milles asub praegune tehnikum. Meenutades omaaegset suurtööstuse õitseagega Kopli poolsaarel, tänastes oludes on ta väga hästi ka sobivaks osutunud uue Eesti tehnika-jüngeritele õppehoonena.

Õieti on Tallinnas kaks samanimelist asutust-tehnikumi, mis kolmandat aastat asuvad eelmainitud ühises hoones, ühise juhataja all. Vana tehnikum, asutatud saksa okupatsiooni ajal, on tänini välja lasknud 190 inseneri ja 280 tehnikut ning lõpetab oma tegevuse jäädavalt 1. juulil s. a. Olnud esimeste vagude ajajaid kõrgema tehnilise hariduse põllul Eestis, annab tema nüüd selle töö üle Tartu ülikoolile, kus s. a. sügisel alustab tegevuse tehnika osakond.

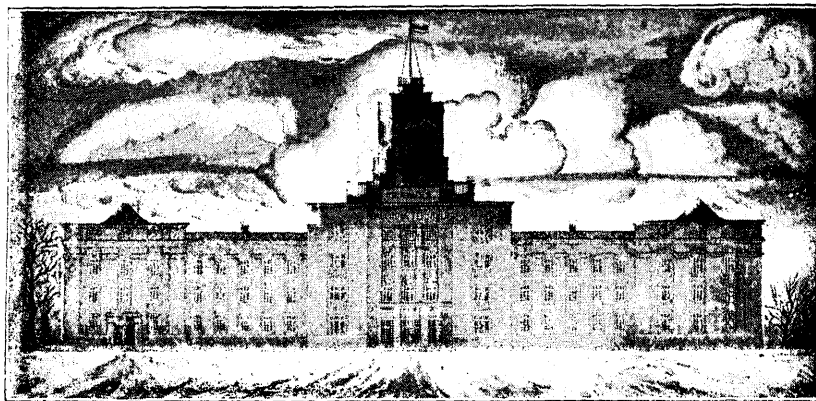
Uue tehnikumi seadus avaldati alles 1928. a., ning selle põhjal kujundati endine riigi tehnikagümnaasium uueks tehnikumiks. Uue asutuse ülesandeks oli ettenähtud tehnikute ettevalmistamine. Seega vahe vana ja uue tehnikumi vahel on selge: vana valmistas eeskätt inseneri, uus aga tehnikuid, ehk Lääne-Euroopas maksva jaotuse järgi — esimene valmistab diplom-inseneri, teine — lihtinseneri.

Uus tehnikum on jõudnud saata välja 3 lendu 130 lõpetajaga. Neist suurem osa alles tegutseb kaitseväes eriväeosade ning Tondil tehniliste aspirantidena, osa on juba ametis erateenistustes. Kõige enam on lõpetajaid asunud raudteele ja posti-päevalituse teenistusse.

Tehnikumi hoone oma majesteetliku torniga ulatub paistma kaugele maa- ja merele. Sees keeb töö, ja ruumid juba kipuvad jääma kitsaks asutuste rohkuse tõttu, sest maja ülemistel kordadel töötab veel ühendatud laevamehaanikute ja merikool; viimases on enamikus õppimas täiskasvanud merimehed, kelledest paljudel kauged sõidud seljataga.

Suures joonestamise saalis on praegu täitmas diplomitöid ligi 70 tulevast inseneri, kes tahavad lõpetada vana tehnikumi enne selle likvideerimist. Alumisel korral töötavad riikliku katsekoja ruumikad materjali proovimise ja elektrotehnika laboratooriumid. Eraldi kivihoones asetseb katsekoja soojusjõu laboratoorium.

Maja keskmistel kordadel töötab uus tehnikum 300 õpilasega neljas osakonnas, millist tööd juhib hr. dir.

Tallinna Tehnikum

N. Nurmiste, kelle lahkul vastutulekul meil ka võimaldus tutvuda tehnikumi praeguse tegevusega. Õppekava tehnikumis on küllalt laialdane, sest pääle erianete õpilasil on vaja omandada muidki haritud inimese põhiteadmisi — mõnes aines veel enam kui gümnaasiumis, näit. matemaatikas ja füüsikas, vaja aga ka õppida kutseaineid ja tööstuslikke põhioskusi. Vahtumalt näeb silm õpilasi rändamas teooria klasside ning praktiliste tööde ruumide vahet — siin joonistatakse, joonestatakse, säääl on praktilised tööd füüsikas, keemias, geodeesias jne., ning määrisevad masinad puu- ja metalli töökodades; ka puu- ja lukusepa töösiskus on tarvilik ja kasulik tulevasele tehnikule, — nende kohta ei saa enam tarvitada endist veneaegset lauset: „insener teab kõike, teha aga ei oska midagi.“

Uus Tehnikum püüab seista võimalikult lähedal elunõuetele. 45 õppejõust on 26 inseneri, neist 17 tunniandjat, kes ainult mõneks tunniks saavad aega tulla õpetama, olles ise ametis raudteel tehastes või mujal tehnika-alal. Suvevaheaeg vältab ainult kaks nädalat. Muu osa suvest täidetakse välispraktikaga. Suvel, liikudes nii Tallinna ümbruses kui ka Narvas või Valgas, võib raudtee, maantee ja tänava ehitus- ja parandustöödel, telefonipostide ja maamööduristade juures pahatihti näha pruunimütsilisi noori tehnikumist. Praktikantidel tuleb teha kõiki ettetulevaid töid. Ei saa valida kergemat või huvitavamat, kõik tuleb järjest teha läbi, alates lihtsest aga ränga mullakaevamisega või augurauimisega müüri. Ei ole alul niipalju tähtsust tööl oskusel, kui töösisseharjutamisel — harjutada tahet tegutseda, hoolimata määrduisest ja väsitavusest.

Õpilased jooksva õppetöö kõrval siiski veel leiavad aega ka sportimiseks. 1933. a. sõjalistel õppustel said tehnikumi õpilased auhindu rohkem kui kõik teised Tallinna keskkoolid kokku. Ka kiiruisutamises on esimene auhind tänava kolmandat korda, — seega jäädavalt — tehnikumi õpilaste käes. Erilist huvi tunnevad õpilased laskespordile, olles koondunud laske-ringiks. Sel alal on kool võitnud mitmed auhinnad ja isegi päävõit sel aastal on jälle tehnikumi õpilaste hoiul.

Õppetöökojad ja laboratooriumid tehnikumis on varustatud paljude moodsete seadetega, kus valmistatakse ka mitmesuguseid esemeid, näiteks puu- ja rauatooteid, suuski, mööblit, presse, elektri-triikraudu ja muid selletaolisi tarbeid. ometi ei valmistata neid turu jaoks suurel arvul, kuna nende esemete valmistamisega päärõhk on pandud päämiselt vaid töömeedotite omandamisele, sest tulevane tehnik peab evima mitte üksnes mõne üksiku, vaid kõikide esemete valmistamise oskust omal alal, — peab oskama juhatada ja õpetada töölisi.

Õppeaeg tehnikumis kestab viis aastat, vastu võetakse õpilasi, nii üldkui ka eriklassidesse, kindlas katsevaliku korras. Lõpetajad pääsevad ülikooli tehnika osakonda kolme lisaeksamiga. Tulevikus on kavatsus needki eksamid ärajätta. Ühenduses keskkooli reformiga muudetakse tulevikus tehnikumi töö, — kursust saab kestma senise 5 aasta asemel arvatavasti ainult 3 aastat, kui hakatakse vastu võtma ainult uue 9 õppeaastaga keskkooli ja uuendatud tööstuskooli lõpetajaid.

A. V.

WILL SCOTT

Maes, kes KÄSKIS

RAHVA valitseja neljakümnekolme aastasena. Ja viieteistaastasena ta oli olnud jooksupoiss kontoris...

Trranhoff naeratas teisele Trranhoffile kuldraamistatud peeglis. Ta tundis end omavat midagi naeratust väärivat.

Nägu, mis ta nägi, oli vali. Näitleja nägu, ütlesid ta vihamehed; aga ka nemad möönsid, et see nägu oli vali. Nad kuuletasid vastumeelselt ta antud käskudele; aga tema nägu oli sellise mehe nägu, kes on sündinud käskima.

Teistes maades üteldi, et Trranhoff tahab saada kogu maailma käskijaks. Selles jutus võis olla alustki; aga Trranhoff oli sündinud selleks. Vähe on mehi maailmas kes ütlevad: „Tehke see!“ ning miljoneid on seda tegemas.

Abilised töid pabereid. Trranhoff kirjutas neile alla. Telefonid helisesid. Trranhoff paiskas paar-kolm sõna kuhugi ja mehi läks vanglasse või pääsis vanglast, tehti krahvideks või alandati tavalisiks surelikeks. Siis Trranhoff pani kuulde-toru paigale.

Rahva valitseja...

Kas see on kõik? Londonis, Pariisis, Roomas, Berliinis küsiti: „Mis kavatseb Trranhoff?“ Trranhoffi kavatsused tähendasid enam kui mis-ki muu, isegi kümnete tuhandete kilomeetrite kaugusel asuvais mais — Trranhoffi riigist.

Riigi valitseja...

Trranhoff viipas oma teenrile, see lahkus. Ta istus tule juure ja naeratas.

„Maailma valitseja — kui soovin... Kui ainult on küps see Greba plaan.“

Greba plaan. Lukustatuna neis ajudes, kes olid omal ajal arvanud kokku mõnekümmemargalisi arveid päeva jooksul.

Plaani järele loodakse maailmast üks ainus riik. Trranhoffi riik.

Pääjoontes seda tunti. Aga vaid pääjoontes. Iga viimane kui maa kirus seda. „Kultuuri surm!“ karjusid ajalehed kümnetes keeltes. Aga kellelgi ei olnud plaani sellele vastuseismiseks. Või teisi üteldes: neid oli sadu.

Trranhoff oli üks. Ja teadis seda.

Teised riitlesid, tegid üksteist maha, riitlesid isekeskis, taplesid. Trranhoff ütles paar halvapanevat sõna ja pööras selja kogu kupatusele.

„Maailma valitseja,“ oli Trranhoffi igatusus. „Mina annan käske. Ei ole kedagi käsku andmas minule. Ei kedagi.“

Ja täpselt nädala pärast ta annaks käske krahv Grebale. Krahv Greba ei teadnud seda. Parimas usus ta oli teel üle ookeani Trranhoffi päälinna, rahulolevana selle puhul, et ta võiks rääkida ja seletada oma plaani ümber, ja käskidagi, kui tuleb see aeg. Miks ei kannakski projekt tema nime? See ei olnud ju Trranhoffi plaan. Ta oli Greba oma. See tähendas ju ka midagi.

Trranhoff naeris pehmelt tantsivaile leekidele.

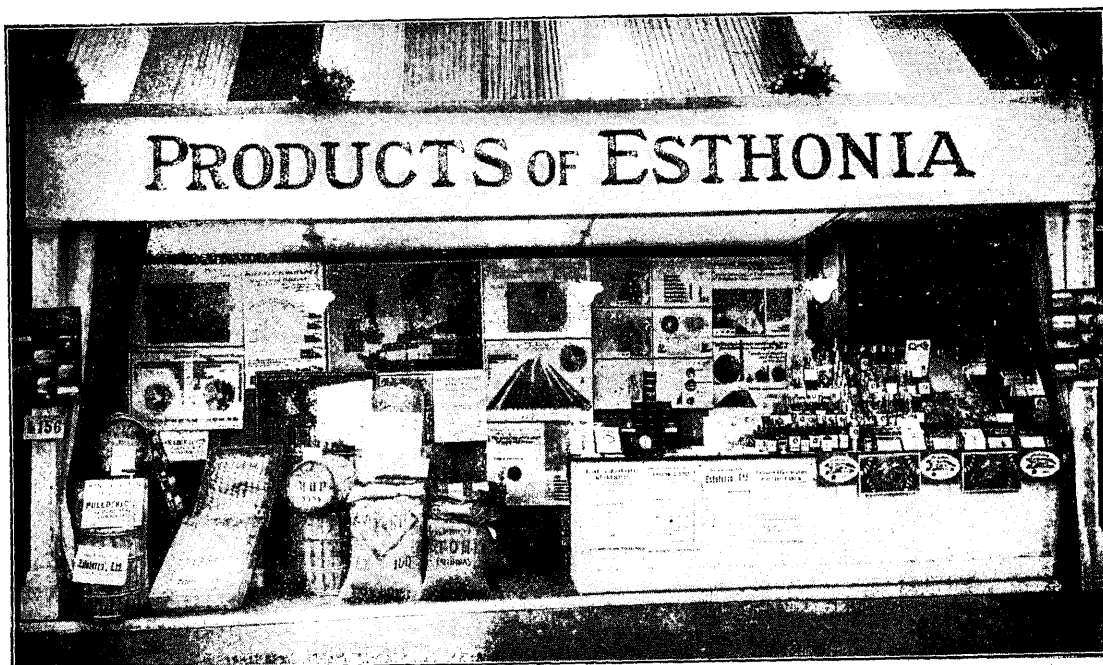
Jah, Greba vist püüab rääkida õige palju. Trranhoff taas räägiks juba põhimõtte pärast vähe. Ja projekti nimetataks alati Greba projektiks. Aga see oleks Trranhoffi. Täitsa samal kombel, nagu maailm kohe projekti teostudes oleks Trranhoffi maailm.

Keegi ei või takistada mind. Keegi ei või kasutada mind. Keegi ei saa ütelda mulle: „Sa ei tohi!“ — Hahahaa! Kogu rumalas maailmas ei ole kedagi käskimas mind. Kuningaid, presidente, pääministreid — ei kedagi.“

Ta helistas kella, ja teener riietas teda vastuvõtuks Suures Saalis. Vastuvõtt pidi olema eile. Trranhoff oli ütelnud „Ei!“ ja see oli Ei. Trranhoffi kapriisid olid tema maa seadused.

Riietunud ta läks oma autosse. Kannad löid vastamisi kokku, püssitigid seisid sirgelt, moodustades sirge aiataolise rea, rahvamass hüüdis „Hurra!“ Kaamerad, mis filmisid teda kuus korda nädalas, surisesid jälle, pildistades teda igast küljest. Ta kummardus, ja auto veeres minema piki puiesteed.

„Nädala pärast...“

Eesti kiosk Londoni Rahva Toiduainete näitusel 1922. a.

Meie kaupade välismaal tutvustamiseks on antud toetusi esinemiseks Helsingis, Londonis ja Moskvas (1923). Kodukäsitöö propageerimiseks on „Kodukäsitööle“ antud toetusi esinemiseks Berliinis pitside näitusel (1928), Stockholmis (1928), Prantsuse rahvusvahelisel näitusel (1928) ja Soome rahvusemuuseumi näitusel (1929). Hiljem on Eesti võtnud osa kodutööstuse näitusest Hämeenlinnas (1934) ja Budapestis (1934). „Kodukäsitöö“ kutsuti ellu 1927. a. Ettevõttes on ka riik osanikuks. „Kodukäsitöö“ on kujunenud peamiselt meie naiste käsitöö valmistamise ja müügi keskkohaks. Ta eksporteerib me rahvuslikes mustreis käsitöid paljudesse riikidesse. — Välisturgude kitsenemisega on aga omandanud esmajärgulise tähtsuse turu kindlustamine maa saadustele ka kodumaal. „Messide, kalanädalate, eesti päevade ja eesti nädalate korraldamisega on Majandusministeeriumi Kaubanduseosakond püüdnud täita tarvilajaskonnas huvi kodumaa saaduste vastu ja kasvatanud laialdastes rahvahulkades majanduslikku patriotismi. See töö on kandnud vilja.“

Ülal: Eesti osakond Hämeenlinna kodutööstuse näitusel 1934.a.

Kõrval: Eesti paviljon Budapesti messil 1934. a.

Kohe, kui Greba oleks lõpetanud oma jutu, tema, Trranhof, hakkaks rääkima.

„Ainult päev Greba seltsis, ja tema nimi dokumentidele alla pärast seda, kui olen rääkinud temaga...“

Seda ei takistaks enam miski. Ta oli riigi valitseja, ja kogu maailm oli valmis pöörama end tema viipe järele.

Ei olnud kedagi kõrgemat ütlemas: „Sa pead.“

Vastuvõtt oli hiilgavam kui kunagi varem. Saadikud, kes oleksid sõdinud oma rahvaga tema vastu, koormasid teda lipitsemisega ja naeratasid seltskonna viisakaimat naeratust. Ta naeratas tagasi ja tegi nad õnnelikuks.

Naised peaaegu kisklesid, et pääseda tema lähedale. Vähetähendavaid isikuid esitleti talle kümneid ja ta unustas nad kohe pärast esitlemist.

Kesköö paigu ta läks otsima kergendust oma arsti, doktor Grierr'i seltsist. Endistel aegadel, vana korra ajal, doktor Grierr oli olnud oma maa tähelepanuväärivaim arst. Nüüd ta oli Trranhoffi ja ainult Trranhoffi oma. Trranhoff, kes võis saada kõike, usaldas ainult parimat. Tark mees, see Grierr. Mitte nagu nii mõnedki narrid. Mees, kellega Trranhoff võis vestelda.

Ja nii ta siis vestleski. Aga doktor Grierr ei kuulanud.

„Teie ei kuula, Grierr!“ ütles Trranhoff.

Kui Trranhoff rääkis, inimesed pidid kuulama.

„Mõtlen,“ vastas Grierr.

„Mida?“

Nende kõrval oli tühi tuba. Grierr osutas sinna käega.

„Tulge,“ ütles Trranhoff, ja kui nad olid kahekesi: „Noh?“

„Kas magate hästi?“ küsis Grierr.

„Mul on liiga palju tegemist selleks, et võiksin magada korralikult,“ sähvas Trranhoff.

„Seda arvasingi,“ noogutas Grierr. „Lubage veidi.“

Ta tõstis Trranhoffi silmalaud üles ja vaatas silmi, võttis ta käe, hoidis randmest ja pidas seda hetk oma käes.

„Vaataksin läbi teid homme,“ ütles ta.

„Miks?“ urises Trranhoff.

„Maa tähtsaima mehe tervisliku nõuandjana,“ ütles Grierr, „on minu kohus hoida teid tervena teie maa teenistuse tarvis.“

„Mis põhjusel?“ ütles Teranhoff.

„Arst, kes lausub oma arvamise juhusliku pilguheitmise põhjal, ei oleks palga vääriline, vääriline, mis teie mulle maksate,“ ütles Grierr. „Kell üksteist homme hommikupoolel.“

„Siis on minul tähtis kokkusaamine.“

„Riigi kasu silmas pidades tuleb see lükata edasi.“

„Ma ei või lükata edasi seda!“

„Ainult teenritel on võimatu lükata edasi kokkusaamist,“ tähendas talle Grierr. „Ka minul on lepitud kokku homme kella üheteistkümneks ühes asjas. See siirdub automaatselt edasi.“

„Mil ajal?“ urises Trranhof.

„Kell üksteist,“ ütles Grierr.

„Hää küll. Üksteist. Kui peate tingimata sama oma narrimängu.“

See sündis kell üksteist ja lõppes kaheteistkümnne ajal.

Doktor Grierr toetus oma toolil seljakile ja hammustas oma huult.

„Nagu kartsingi.“

„Mida?“

„Peate jätma kõik. Kõik. Teil tuleb minna mägestikku ja unustada kõik tööd vähemalt kolmeks kuuks. Kui te ei —“

Trranhoff lõi rusikaga lauale.

„Narrused! Ei sinneraolegi! Greba saabub tuleval nädalal. Pean —“

„Kellelgi teisel tuleb võtta vastu krahv Greba.“

„Seda ei saa keegi teine. Kogu asi on siin.“

Ta näitas oma laubale.

„Kahetsen, kuid teie ei kohta krahv Grebat.“

„Mina ei kohta? Keeldun teie ettepanekust.“

„Oletasin seda.“

„Mis see tähendab?“

„Tähendab, et, kui te ei lähe, kuhu andsin nõu minna, siis te ei näe krahv Grebat. Olete surnud.“

Trranhoff pilgutas silmi.

„Nädala jooksul?“

„Nädala jooksul.“

Trranhoff vahtis hulk aega vaikides vaibale. Siis ta tõstis oma pilgu.

„Kui — kui täidan teie ettepaneku —“

„See ei ole mingi ettepanek,“ ütles doktor Grierr. „Mina olen vastutav maa suurima mehe elu eest. Pean täitma oma kohust. See ei ole mingi ettepanek.“

„Mis te mõtlete sellega?“

„See on käsk.“

Merede taga aastate pärast kaks meest vestlesid möödunud päevade üle.

„Inimkonnale oli õnneks,“ ütles teine, „et Trranhoff haigestus ja Greba projekt jäi teostamata. Kolmkümmend aastat, nii palju on sellest möödunud, eks ole? Kolmkümmend rahu aastat ühe viletsa batsilli või millegi muu sellise asja arvel! Aga, kui ma ei eksi, teie olete Trranhoffi rahvusest. Võib olla te ei ole samal arvamisel minuga?“

„Kõik Trranhoffi maa inimesed ei olnud samal arvamisel temaga,“ vastas teine. „Kuigi oli mõistlikum jätta see väljendamata.“

„Kas nägite kunagi teda,“ küsis üks vanamees.

„Olin tema arst,“ vastas teine vana.

„Doktor Grierr?“

„Jah.“

„Kui imelik! Olen tihti imestanud — see ju oli alati nii salapärane. Ehk ütleksite mulle seda? Mis tal viga oli?“

„Ei midagi,“ vastas doktor Grierr. „Ta oli terve kui härg.“

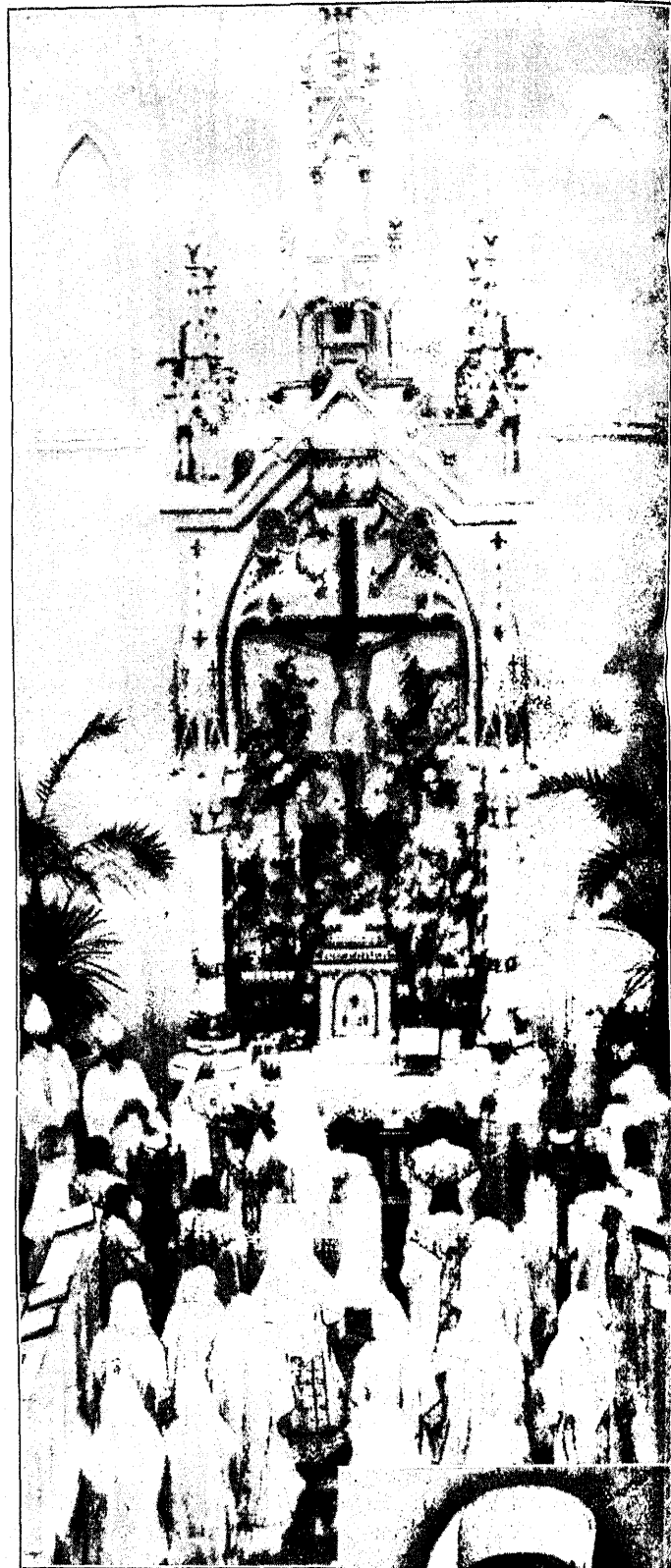

NAISPREESTRID POOLAS

ÜHEL ilusal pühapäeval juhtus prantsuse ajakirjanik J. N. Morin Poola ilusasse Lovec'i linna. Kirevavärviliselt rõivastatud rahvas ruttas hulgana kirikusse jumalateenistusele. Voolust kaasa kantuna, suundus sinna ka Morin ja tungis läbi rahvahulga vaevaselt pääaltarini, kus parajasti kolm preestrit teenistust pidas. Preestrid, tavalisest hapramad ja liigutamisgraatsilised, tõmbasid enesele võõra tähelepanu ja kui nad siis viimaks näoga rahva poole pöördusid, osutusid nad pühadusest selgitatud nägudega naispreestreiks.

Keskmine neist tõstis rasket tsiseleeritud monstrantsi pingutusega, mis talle higipiiske laubale ja palavikulist puna põskedele toob. Mingi kirikus valitsev keskaegne hardumuse atmosfäär ja Poola rahva lapselikult siiras pieteet mõjub hr. Morin'isse sedavõrd, et ta otsustas üles otsida naispreestrite seminari asukoha.

Jõudes Plocki linna ja pärides Mariaviitide (Maria Elu) asukohta, selgus et siin on tegemist laialdase asundusega. Arvukad rohelusega piiratud valged majad olid osaliselt töököjad (sepikojad, pagaritöötoad ja muud töötoad) osaliselt aga olid nad liikmete elumajadeks. Seminari ooteruumi jõudes, võttis hr. Morin'i vastu ta kaasmaa-

VASEMAL: POOLA NAISPIISKOP
C. PRZYSIECKA

ÜLAL: NAISPIISKOP ÖNNISTAB
KIRIKULISI.

ALL: NAISPREESTER.

Kuumuslained talvisel ajal

Nende kahe kõne

„MA ei salli naisi,“ ütles noormees, „sest et kunagi nad ei suuda arutada ühtki asja erapooletult. Ükskõik mille üle mees juttu ka ei teeks üldiselt ja erapooletult, — igagi aines-tiku naised muudavad spetsiifiliseks, isiklikuks. Ning häda sellele, kes nendega ei nõustu jala-pääst.“

„Ma ei kannata mehi,“ ütles noor naine, „sest alati on nad valmis üldistama kõike, millest jutt ka eales tekiks, — rajades oma üldistuse mõnele küsitava väärtusega kogemusele. Ikka nad usuvad, et kui näiteks mõni nendest korra või paari on lähemalt tunnud-teadnud mõnd naist, siis seega nad tunnevad kõiki naisi, — et mingid pooltosinat episoode kellegi poisikese-eas kohe õigustavad sellise mehe kirjutama ent-süklopeediaid ja pidama loenguid naiste üle.“

„Ma ei talu naisi,“ — lausus noormees, „nen-de erilise anni tõttu teha meeste üle kõige või-matumaid otsusi. Nad usuvad, et kui kellelgi mehel kehaliselt on sale joon ja laiad õlad, siis selline mees kindlasti on ka hää südamega ja kunagi ei tõsta kätt naisele; ja veelgi ausam on naiste silmis mees, kes oskab hästi laialt, või-malikult kõrvuni, suud naerule venitada. Mida intelligentsem keegi naine on, seda kergemini ta harilikult huvitub mingist vanast, üleskistud, tühja kestaga, mahakäinud mehevarjust, kelle puhuks pikali ka iga kümneaastane koolipoiss.“

Ma ei kannata mehi,“ sõnas noor naine, „sest nad kõik, kui aga saabub paras juhus, kõige naeruväärsemal kombel lasevad end võtta nar-

riks igagi väärtusetu, totra naise armust. Mida tugevam ja vaimukam mees ongi, seda kergemalt ta harilikult langeb küüsi mingile mudsu-vaesele, enesearmastajale, ärakasutavale ema-kassile, kes aga oskab end näidata „nii abituna ja haprana“, ning kes mõistab hästi kuulata, — kuna ta ise mõtelda ega vastata ei oska.“

„Ma ei armasta naisi,“ seletas noormees, „sest ikka nad paraaditavad oma füüsilist sarmi, kee-latud õunana, mehe nina all. Igast mehest, kes mingitki naist kunagi kohtab, olgu mõis-tetav, et ta kohe temasse armuks kõrvuni, ja kui ta seda ei tee, või vähemalt teeskleb, et ta ei tee, muutub huvi kohe põlguseks ja ollak-se mehel vaenasena kukil. Naised kunagi ei suuda kujutella, et ometi nad võiks meeldida ka sõpradena, — ilma et neid tarvitseks tahta naistena.“

„Ma ei salli mehi,“ otsustas noor naine, „sest keegi nendest kunagi ei märkagi üht naist, en-ne kui see pole end reklameerinud temale füü-siliselt. Ja kui keegi mees flirdibki naise-ga, kui ta püüab ligineda temale, — ammu enne veel, kui ta temale on avaldanud armastust, mines-tagu naine õnnest. Ning kui naine seda ei tee, on mees kohe pettunud ja morn justkui jon-nakas laps või mõni ühe-jalaga-hauas kaheksa-kümneaastane. Mehed ei näi kunagi mõistvat ega märkavat seda, et naine suudab nautida nende seltsi ka ainult sõbra-vahekorras.“

Alfred Tamm.

lanna preestrinna Maria-Madeleine. Päritolult pariisitar, kes Varssavi asunult sai seksti asutaja Ema Karlovskia sekretäriks ja abiliseks, on ta kogu aeg elanud kaasa seksti arenguga. Sekt on imekspandava kiirusega levinenud ja suurt poolehoidu ja hindamist võitnud. Alul oli küll palju raskusi ja takistusi teel sissejuurdunud eelarvamuste tõttu, kuid Mariaviidid oma lihtse ja kõlblise eluga ja abivalmis käega on nüüd suures lugupidamises. Kuid praeguse olukorrani on raske jõuda olnud; eriti palju paha-meelt on tekitanud asutaja siis, kui ta preestrite kõrvaltulud hävitas ja liturgiasse ladina keele asemele emakeele tõi.

„Oleme katoliiklased ja tunnistame katoliku kiriku kõiki dogmasid, erinevusi on vaid üksikuis distsiplinaarseis küsimusis. Nagu paavsti poolt tunnustatud Rooma Uniaadid, võime ka meie abielluda. Kuis muidu võiksim abistada mehi ja vanemaid, kui meil enestel ei oleks perekondlikke kogemusi, teadmisi perekonna röömudest ja muredest. Valmistame kõik, mis meile eluks vajaline, ise oma käte vaevaga ja ei taha olla ühiskonnale raskuseks.“

Äkki katkestab ta omad sõnad hüüdega: „Piiskop tuleb!“ Kergel sammul astub sisse noor kena naine. Piiskopirüü sobib talle suurepäraselt, pikad lokikäharad raamivad ta naeratavat nägu. Piiskopi saatel külastatakse kirikut, töötube, laste internaat, ruume, kus vaeseile tasu-

ta lõunaid jagatakse. Igalpool valitseb eeskujulik puhtus ja kord, kuid igalpool on ka äärmine lihtsus. Lastekodus astub naispreestri juure kaks arglikku tütarlast. Viimane silitab nende pääd ja lausub: „Need on minu lapsed.“

Ka kõik teised on preestrite lapsed. Eraldatud ruumes elavad vähemad lapsed kuni kuue aastani, siis asuvad nad ühte vanemate lastega.

Et Mariaviidid katoliiklikus Poolas nii suurt osa etendavad, seletub maal üldiselt nähtuvate suurte vastoludega. Siit võib leida elemente, mis tekitavad käärimist, ning otse kõrvuti nendega ka väärtuslikumat ülesehitavat jõudu. Vaatamata teadliku, patriotiliselt mõtleva eliidi pingutusile, võimutseb Poolas küllalt ka kildkondlikku killustumist, ning on sajandeid kestnud võõrsurve poolakad teinud umbusklikeuks eemalttulevatele mõjutustele. Otsekui selle nähte reaktsioonina, poolaka vaim nüüsiliselt just võibki vabamalt keskenduda tema otsesest eluümbrusest väärtuslikuimana ilmnevale — naise-kultusele.

Härra Morin'i silmis seepärast ongi loogiline, et mehe poolt respektseeritav — isegi idealiseeritav poola naine, — kui ta päälegi on riietunud preestrinna rüüsse, ka ses seisuses ei saa eemalduda meeste hoiust ja kaitsest päriselt, milleks nende rüütlitena esinevad meespreestrid, kes ongi preestrinnadele rahvahulkades aidanud hoida nende senise hää nime.

„Vu“.

Keelalisi küsimusi

Kuidas tekib uusi sõnu?

MEIE keeles esinevate uute sõnade ajalugu on E. Vabariigi eest mõned aastad pikem. Ühes rahvusliku kultuuri arenguga oli hädavajalik meie keele rikastumine ja süvenemine täiuseni võimaluse piires. Palju selleks aitas kaasa meie hõimlaste keel, kust laenati terve rida sõnu, nagu *levitama*, *siirduma*, *nautima*, *julm*, *sünge suhe* jne. Ent peagi selgus, et nõnda laenutamisega soome keelest ei piisa eesti keele rikastamiseks; ka polnud paljud laensõnad eesti keele struktuurile kohased.

Mitmesuguseid abinõusid ja meetode kaaludes jõudis me andekam keele-uendaja hr. mag. Joh. Aavik otsusele, et meie keelt tuleb täiendada kunstlikult loodud sõnadega.

„Kirglik tung eesti keelt arendada hääks, esteetiliseks keeleks, andis üha tõukejõudu kunstlike sõnade loomiseks...“ lausub hr. Aavik.

See oli 1911. a. kui Aavik leidnud K. A. Hermanni sõnaraamatust senitundmata sõna *jallis* (armukade), mis arvatavasti prantsuse sõnast *jalous* inspireerituna loodud. Seega on K. A. Hermann esimene kunstliku sõna looja.

Mag. Aaviku esimene kunstlikult loodud sõna on pärit 1913. a. juulikuust. See oli sõna *jaunis*, mille loomiseks on mõjuvad olnud mitmed tegurid. Esiteks soome sõna *jalo* ja eesti oma *kaunis*, kusjuures viimase sõna esimene täht *k* muudeti *j* ümber. *Jaunis*, kui kõigi kunstlikult loodud sõnade esivanem andis enam hoogu loojale mainitud teed jätkata. Juba 1914. a. alul selgus Aavikul kunstlike sõnade loomise tungiv vajadus ja põhimõte täies ulatuses, kusjuures kujunes isegi välja uute sõnade loomise teooria.

Üldpõhimõtteks seati: leida uusi häälikkombinatsioone — sõnu, mis kõlbaksid eesti sõnafoneetika raamidesse. Kuidas kunstlikult aga sõnu luua, selleks on kolm peallikat:

- a) mõne teise keele sõnade eeskujul, mille häälikuline üldmulje kõige paremini asjaomasele mõistele vastab.
- b) vaba fantaasia järgi,
- c) kombineerida uusi sõnu kahe või mitme sõna ühtesulatamise teel.

Kunstlikult sõnu luua on äärmiselt julge samm ja samuti ainulaadne nähe terves maailmas, kui välja arvata kunstlikud keeled *volapük* ning *esperanto*. Välismaa keelemehed imestavad meie keeleuenduslikke meetodeid, mida ei saa kasutada väljakujunenud kultuurkeeled. Kuid tegelik elu on näidanud, et see meetod sobib väga hästi meie painduvale keelele ja nii omame nüüd palju kunstlikke sõnu.

Võttes 1913. a. uute sõnade loomise algaastaks, võib kunstlike sõnade looja hr. Aavik „22“ aasta juubelit pidada, kuna autor selle aja jooksul loonud üle 107 verbi, 57 nimisõna, 64 omadussõna j. t., milledest paljud leiavad tegelikku tarvitamist.

„Kunstlike sõnade loomine pole mitte kerge, vaid äärmiselt raske,“ väidab hr. Aavik. Ei aitavat mingi uus häälikute kombinatsioon, vaid alles pärast mitmeaastast proovimist osutub sõna lõplikult küpseks. Nii on hr. Aavikul sõna *naum* puuvilja tähenduses alles 10 aastase otsingu tulemus.

Teiseks kunstlikult loodud sõnaks mag. Aaviku poolt osutub *veenma*, mis loodud 1914. a. prantsuse sõna *convaincre* ja soome *vakuuttaa* eeskujul. Kuna autoril polnud kindel sõna esialgne kuju, siis oldi sunnitud proovima hulk kombinatsioone. Nii leiame *veenma* järgmises algvormes — *veelma*, *vaalma*, *voolma*, *veerma*, *vaarma* jne. kuni valikut tehes liisk langes *veenma* kasuks.

Kolmas sõna *roim*, mis meil kujunenud kõige populaarsemaks sõnaks, tuli 1916. a. ilmale, kusjuures inspireerijaiks olid prantsuse ning inglise *crime*, saksa *Verbrecher* ja soome *rikos*. Õudsele mõistele pidi vastama ka õudne sõna. Päevikust loeme *roima* eelsünnilugusid — *reem*, *raam*, *reim*, *raum*, *ruim* ja *röim*.

Järgmisel aastal loodi sõna *relv*, kusjuures teada oli, et uue sõna häälikuline kogumulje peab vastama tähendusele ja seepärast pidi sõna olema ühesilbiline. Katset uue sõna kombineerimiseks — *ralv*, *rolm*, *rel*, *ralg*, *rald*, *rast*, *rost*, *rold*, *rolv*, *relv* — kuju andsid uue sõna.

Revolutsiooni aasta toodangust on pärit sõnad *laip*, *lünk*, *kolp*, *ese* ja *siras*, mis loodud saksa, prantsuse ja soome keelest inspireerituna.

Ilma eeskujuta ja vaba fantaasia produktiks osutuvad järgmised sõnad: *naasma* — tagasi tulema, *nördima* — meelepahaks saama, *neimama* j. t.

Mainitud sõnade loomisel on lähtunud kõlalisest seisukohast. Näiteks: milline häälik tekiks inimesel, kes on täis viha? Et selles hääles leiduvad karedad häälikud *o*, *r* ja *n*, oli kindel. Vastava sõna loomisel pididki need tähed figureerima. Huvitav lugu on aga sõnaga *neimama* (kätte maksuma). Sama sõna tähendus on kreeka keeles — *nemesis*. Sama analoogiline juhtum on ka sõna *ulma* puhul. 1918. a. alul külustanud hr. Aavik Aug. Annit laatsaretis. Kui haige oma unepuudusest rääkinud, kõlanud Aaviku kõrvus sõna: *Ulm*, *ulm*...! 10 a. hiljem, mil hr. Aavik araabia keelt õppis, leidis ta säält samatähendusliku sõna *ulmun*.

Kahe sõna sulatusest loodud sõnust mainigem eeskätt *kaavitama*, mis kombineeritud sõnust „kaasa avitama“. *Kaatma* tähendab „korda saatma“ ja on jällegi neist kahest loodud. Samal teel on ilmale tulnud ka *selmet* — „selle asemel et“ tähenduses.

Viimasel aastal on hr. Aavikul kunstlike sõnade päevikusse iga loodud sõna järgi märgitud sünnidaatum, tund ja koht. Olgu siinkohal mõne tuntuma sõna kohta esitatud näitmeid.

Naum on loodud 20. aug. 31. a. kl. 1 aurik „Eesti maal“, sõidul Kuressaarest Tallinna.

malbe: 29. juulil 1931. a. kl. 6. aias murul lesides.
rööl: 28. aug. 31. aastal Kuressaare linna karjamaal kadakapõõsa man.

Päevikust nähtub, et suurem osa uutest sõnadest on loodud Kuressaares, kus hr. Aavik veedab oma suvepuhkust. Sellised sõnad aga, nagu *relv*, *roim*, *veenma*, *veen-duma*, *laip*, *miivis* j. t. on Tartus ilmale tulnud.

M. R.

Päädste meie keel -ss- susinast

KUI J. Aavik nii paljusis küsimusis me keele korraldamise alal on lähtunud keele esteetilisest, ilulisest seisukohast, siis on talle sageli tähendatud, et ilu küsimus on väga subjektiivne: mis ühele ilus, võib teisele tunduda päris inetuna. Osalt on ses väites ka tõtt. Ometi ei sõanda vist keegi väitma tulla, et susinad keeles, eriti kui seda ei põhjusta sõna tähenduslik külg, oleksid ilusad.

Kui võrdleksime näit. enne-keeleuudendusaegseid vorme: viisid(d), vigasid(d), kassid(d), püssid(d), daamesid(d), laulusid(d) jne. täiesti läbiläinud uuendusvormidega: viise, vigu, kasse, püsse, daame, laule jne., siis vaevalt leiduks mõnd inimest praegu, kes ei tunnustaks viimaste vormide kõlalist paremust.

Mitte nii teravasti paistab paremus silma i-mitmuses: sügavais mõtteis, ilusail eestlasil, paremaid päevist jne., võrreldes d-mitmusega: sügavates mõtetes, ilusates eestlastes, parematest päevadest jne. Ent siiski võib kindlasti ütelda, et mingi üld-ilumaitse on teataval rahvusel ikkagi olemas. Senine keeleuudenduse arenemiskäik on näidanud, et me rahval on küllaldaselt ilutunnet. S-ude vähendamise uuendus-ettepanekud on leidnud üsna suure ning sooja poolehoiu. Nii ei tihka keegi enam-vähem korrektses kõnes tarvitada: viisisid, lehmasid, vigasid sulgesid jne.

Peaaegu ei sallita enam ainsuse sisseütlevas vorme: linnasse, kapisse, torusse, pesasse, meresse, majasse jne., nende asemel tarvitatakse: linna, kappi, torru, pessa, merre, majja jne. Samuti on õige koduseks saanud ains. sisseütlev: inimesse, valgustusse, põhjusse, endisse jne. pro. inimesesse, valgustusesse, põhjusesse, endisesse jne. Koguni ei kokkuta tarvitamast: õhe, tõhe, sohu jne. pro õosse, töösse, soosse jne.

Seda julgemini on need uuendused läbi lõõnud, et ametlik keel on need omaks võtnud ja mõnes suhtes isegi eelistama hakanud.

Mainitud uuendusist hoolimata kubiseb me keel siiski veel susinaist*), mis, nagu eelmiste vormide juures nägime, kahjustavalt mõjub me keele ilule.

Lõpp -sid on rahva niivõrd ära pahandanud, et püütakse teda vältida isegi sääli, kus ametlik keel nõuab -sid. Nii näit. võime õige sageli näha, veel rohkem kuulda mitm. osastavaid: paljud, kirjud, kaljud, hapuid, summaid (vai summe, summi), autoid, balalaid, lauljannaid, sõbrannaid, õpetajannaid jne., isegi tubleid ja preileid. Ametlikult poolt lubatakse vaid: paljusid, kirjusid, kaljusid, hapusid, summasid, autosid, balalaid, lauljannasid, sõbrannasid, õpetajannasid jne., tublisid, preiliseid.**)

Muud s-ude vähendamise uuendusetpanekud, mis ametlikult poolt pole hääkskiitmist leidnud, pole üldkirjakeeles küll väga laialdaselt tarvitusele tulnud, ent luulekeeles leidub neid siiski ohtrasti. Nii näit. i-minevik, mis lõunamurdeis päris omane ning peaaegu ainu tarvitetav: kirjutin, mõtlin, kuulin jne., samuti lõunamurdeline n-seesütlev: võõran voodin, koolin, kirikan, pään jne., eesti rahvan, valkjan taevan jne.

*) Statistiliste andmete järgi on meil kõige sagedamaks konsonandiks S — 11%, säälijuures näit. B-d on vaid 0,4 %.

**) Nende id-vormide lubamise ettepanekuga esinesin 1934 Eesti Keeles.

On aga veel rühm sõnu (3-silbilised tüved: ains. omast. 3 silpi vai 2 silpi III vältes), kus ametlikult peab tarvitama ains. sisseütlevas inetukõlalist lõppu -sse, kuigi rahvas oma suures enamikus on mõningais neis sõnuses selle lõpu hoopis ära jätnud vai asendanud selle lõpuga -he (Võru-Petseri) vai -de (Tartu). Nii on rahvas päris spontaanselt senini tarvitanud: käi põrgu(he, de), pista käsi tasku(he, -de), Jeesus läks taeva(he, de); päris üldine on: Jeesuse taevaminek; inimesed lähevad kiriku(he, -de), mine postkontori(he, -de), sõitsin vak-sali(he, -de) jne. Ametlik keel tunnustab siin ainumaks-vaks: käi põrgusse, taskusse, taevasse (kes-teab kas ka: taevasseninek!), kirikusse, postkontorisse, vahsalisse jne. Huvitaval kombel on aga kohanimedes lubatud -sse ärajätt: sõitsin Tartu, Viljandi, Pärnu, Narva, Elva jne. — Viimasega ongi sellele „reeglile“ löõdud tunduv mõra! Miks kohanimedes võib kõnelda ilusamini, muis kõnekäändudes aga mitte?!

On tõesti aeg ilu nimel selle „mõra laiendamiseks“. Esinengi siinkohal ettepanekuga: lubada esialgu vähemalt rahvapäraseis väljendeis (kui sisu selgus selgus selle all ei kannata) seda tüüpi sõnuses ains. sisseütlevat tarvitada -sse lõputa: käi põrgu (käi põrgusse tundub päälegi selle mõiste tähenduseks liiga vesine, vähem tase kui käi põrgu), pane tasku, lähme kiriku, läks taeva jne. — Muidugi peab siin jäetama võimalus vajaduse korral ka -sse tarvitamiseks, nagu on lubatud majja ja majasse, patta ja pajasse, tulle ja tulesse, lih ja lihasse jne.

Manivalde Lubi

Uusi tüvisõnu

OLIONIS 1933, nr. 2, 3 ja 4 esitasin üle 30 uue, kunstlikult moodustatud tüvisõna. Mõned neist leidsid üsna ruttu sooja poolehoiu ning mõningal määral tarvituselevõtu. Nii on meie ametliku keele esindaja keeleteadlane E. Muuk tema poolt redigeeritavasse Tuksam'i Saksa-eesti sõnaraamatusse (edaspidi lüh. MSES) paigutanud senini (ilmunud on sõnaraamatu g-täheni): vilpama, liksutama, küülik, hõivama, hõle, sombe, larm, rümp. J. Ainelõ oma sõnastikus Eesti keele õigekeelsusreeglid (AEÕR) annab: vilpama, liksutama, küülik, hõivama, õõp, hõle, jõre, pell, nilge, elmuma, sombe, säre, hõrm, nõrbe, hübe, kormud, hüük, eimama, larm, läire, tööbe, eitima, nõmp, nõlp, rümp. Wrangelli Eesti-prantsuse sõnastikus esineb õõp-õõbane juba varem (1932). Oskussõnadena on tarvitusele tulnud: vilpama, küülik, hõrm (E. Sild'i koka raamatus), pell (Tehnika oskussõnastikus), õõp (Opilaslehes). Kooli õpperaamatus on tarvitamist leidnud: hõivama, õõp, hõle, kormud; ilu- ja ajakirjanduses: küülik, hõivama, õõp, elmuma, nõrbe, niimama, eerima.

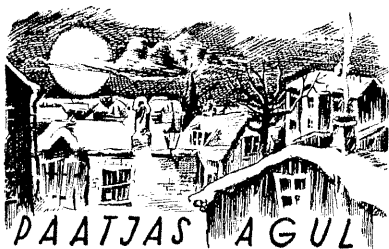
Lisaks endisile avaldan siin veel kimbu sääraseid kunstlikke tüvisõnu, milledest võibolla kõik pole nii hästi õnnestunud kui eelmised. Need on järgmised:

nõpsik /-u/ (esineb Tehn. osk.-sõn.) e. nopsik /-u/ — „knopka“ (mis halb venepärasus), läätsnael, rõhknael, (Veskil lursik — kõlalt ütleb lursik midagi vedelat).

hõlvik /-u/ (esineb AEÕR) — suurrott (tavaliselt mingist õhemast, kergemast riidest) (läti „villaine“ — kirjatud õlarätt ühe kaenla alt läbi, teisel õlal kinnitatud sõlega vai preesiga).

nell /-i/ — paberiklamber (sks. Büronadel): Lubage mulle karp nelle. nellima — nelli(de)ga kinnitama: Pa-

3 luuletust MARTA KUUS

On liialt pondunud ja paatjas viimne lame torn
kesk kääbuslikke, külmi, surmavaikseid agulmaju.
Mu jalul hiilib enda vari nagu koer, kes väsind, morn.
Metalne tuulevihik järsku muserdab üht raagus paju.

On liialt haiglane ja sinepkollane kuu palgepool
ja potisiinist tilgub taevas öine, külmuliseks moondunud.
Need hallid tänavad kui piitsalöögid maasse soondunud —
ja ripsmeil pikkamisi jäätub kirdetuule terav sool.

Kui kärvand, mustjas kutsik magab sügav öö.
Veel hääletum on agul akende ja uste madalate taga.
Kuu idioodi nägu endiselt on kollakas ja ülivaga.

Jäänud kinni malmhallide pilvede taha
kuu külm ja surnud kuld münt.
Nääri-öö heitnud varjude sinised matid maha.

Hangede seljad valuvad vastu kirdetuult.
Heledad tähed põlevad mändide kohal.

Ohtuse hõöguse kuma jäänd veriselt läände.
Hüttide mustad kühnud kaovad hangesse.
Lumine tee teeb sirgete puude vahele käände.

Lumme ja valgusevahtu maa on sulatand end.
Lageda üle kaks suusajoont kõrvu kui öde ja vend.

lun, nellige need paberid. Lõhisnell — lõhise- e. splindi-
taoline nell.

näps /-i/ (esineb MSES) — vedruga ise harud kokku
pigistav „näpits“ (näpits tähendab pintsetti, mis hoiab
ise harud laiali), näit.: pesunäps, kardinanäps, prillinäps;
näpsprillid — pensnee.

näbi — pörklink, — hammasrattale lastav „nibu“, mis
takistab selle tagurpidi liikumist.

nuppel /-pli/ — (näit. vaseliini, värvi jne. tuubile pää-
lekrvuvitav) kaas-kuppel: Kuhu jäi selle vaseliinituubi
nuppel. Ohukese taskutindiku kaantki võiks nimetada
nupliks.

köll /-i/ — hõövelpingiraud vai pulk (vn. grebjonka,
sks. Bankhaken).

mell /-i/ — õhik, liistak, lamell.

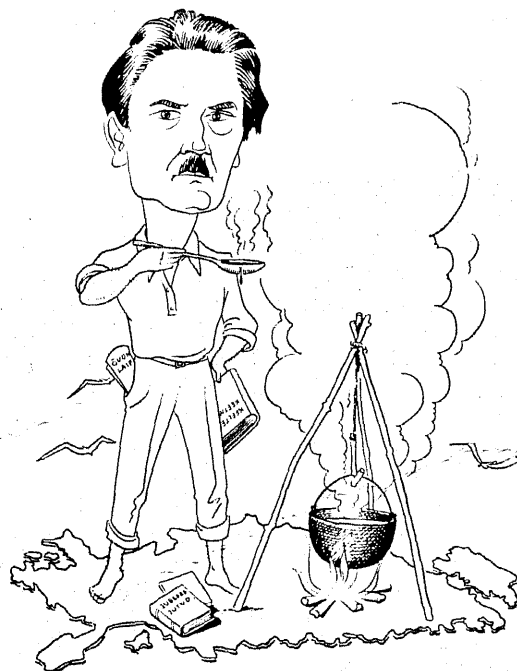
lääm /-i/ — koemahl, lümf. l ü ü m e — lümfaatiline
(lõdva tegumoega, kahvatu, punsunud nahaga, aeglase ve-
retuksumisega, nõrga hingamisega ja haiglusele vähese
vastupanevusega — näit. lapse kohta).

hökerdama — pahvakuina jaoks kugistades naer-
ma (sks. gluckend lachen).

kokkima — (nokaga) toksima: Rähn kokib puud.

häpsama /-ata/ — haarama ja kohe jälle lahti laskma:
Kui ta näeb mõnd läikivat eset, siis ikka peab ta seda
häpsama.

kokats /-i/ — piimakeetja (ümargune vai kuue-, ka-
kaheksakandiline ning lapergune portselanist ese, mis ei
lase piimal üle kiia: Kui paned kokatsi piimakastruli, siis
piima keema hakates kokats koputab kastruli põhja vas-
tu ega lase piimal üle kiia.

K. Vanaveski

Keele-uuendaja
Saaremaal

nõll /-i/ — pleetnõel, vedrunõel, inglisinõel; nõllima —
nõlli(de)ga kinnitama: Nõllige see tripp mul siia külge.
Manivalde Lubi.

Sadu udutseb turbavärviline varahommik,
rabeleb uniselt üles novembriöö niiskest pihust.
Spleen on purenud inimesi hingest ja ihust.
Liimpaberina kleepub akendele tume hommik.

Madalad, higiauravad veohobused
norutavad raskemeelselt raagus Hulgus-pargi ääril.
Vastu tuult läks lehemüüja kõhnul sääril.
Pargi ääres lödisevad teised tõbised.

Pikka hakkab udutsema märga lund,
mis sulavana langeb porri, tumepruuni jõkke.
Üks vabrikukorsten kõhib kuiva vilest musta nõkke
ning turbavärvi väike puu a'ab silmilt peoga und.
Marta Kuus

Vana kaev

Irma Truupõld

EMAKENE

Kes küll kõnnib tasa läbi maja
siis, kui suikunud kõik rahusse,
kellel on siin teha tööd veel vaja,
keda ratt ei vii veel unesse?

Kes küll vaatleb Atsikese riideid,
parandab ja nõelub hoolega,
kelle silmad õnnest nõnda selged,
kui ta katab väikest vaibaga?

Kes küll Atsi voodikeses kaua
unistades vaatleb, silkitab
väikest kätt ja nõkese õrna
hella suudlusega suigutab?

Ammu uinub väike Atsikene,
teadmatuks jääb ema hoolsus tal,
kui kõik uinub, valvab emakene,
kuni lõõst ja murest ükskord hall.

Irma Truupõld

Aleksei Dolgošev

Ēma surm

Kustus kollatõbestund päev.
Sügis luksus ja irtitas õuen.
Taevas — auklik ja narmenduv lõuend.
Surm andis mu emale käe.

Sügisrohtude vaskne vapp
varjas pihlakalt langend koralle.
Oli meri hallipäine ja talle
visat kollase eha lapp.

Kustus kollatõbestund päev . . .
Tilved taevasteel, veeresid hingetun valun.
Matsin armastet ema ma kase all salun.
Hõbekase all tihti ma palvetan, palun —
siis, kui kustuman sügispäev.

24. II 1918

E. Leps'i maaling „1918“. Maaling — 2,5 meetrit — koosneb kolmest osast. Vasakul on kujutatud Päästekomitee: J. Vilms, K. Päts, K. Konik. Keskel: Paju la-

30. jaan. pühitses dr. J. Masing oma 60-a. sünnipäeva, 35-a. arstliku tegevuse ja 25-a. Tallinna Eesti Põllum. Seltsi esimehe-ameti pidamise juubelit. Pildil: juubilar ja ta abikaasa, tagareas vasakult õpetajad Sternfeldt, Hasselblatt, prof. Topman, õp. Kuhu, õp. P. Kuusik ja adv. Kitzberg

Mulgi talu. Abja „Losu nr. 120“. Lõuna- ja põhjapoolsete järele restaureerinud kunstnik K. Vanaves-

Soome opereti-primadonna Ritva Aro (vasakult neljas, kübaras) pr. Helmi Einer'i külalisena. Pr. Aro kõrval R. Kull (vasakul) ja dir. P. Olak (paremal). Edasi pr. Helmi Einer, pr. Lüdigi-Sinkel, pr. Lüdigi-Sällik, pr. Savi, Konst. Savi, Ag. Lüdigi

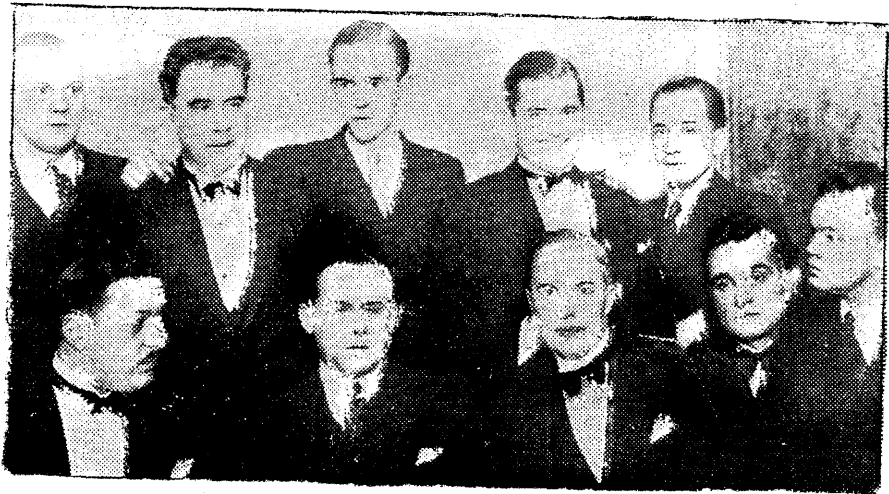

24. II 1935

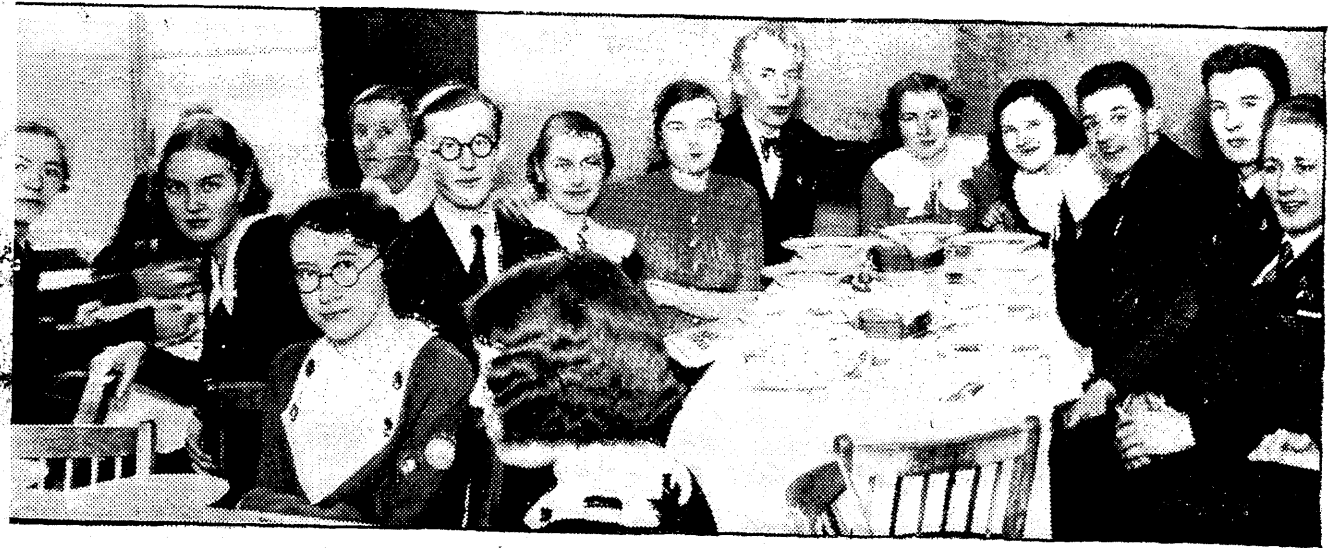
hing. Paremalt: Vabadussõja juhid: Kindralid J. Laidoner, E. Põlder, J. Soots, A. Larka, N. Reek, kolonel K. Parts, admiral J. Pitka, kapten A. Irv

...nestiku pildi on vana ülesvõtte

Kinotegelased koos Istuvad vasakult: L. Fallstein, Luig, Bartels, Grebentshikov, Tensing. Seisavad: Rauman (teine vasakult), Johanson (neljas vasakult) ja Zimnerman. Koosviibimine toimus „Seltskondlikus Majas“

gümnaasiumilõpetajate suurvõistluselt Tallinnas. Pildil: Gümnaasiumilõpetajad pärast kirjatöö „Milleks kohustab Eesti riiklik iseseisvus meie noorsugu“ sooritamist ühisel lõunal. Koos oli 59 abiturenti 40-nest gümnaasiumist

JOSEPH DELTEIL

WIISMEALE

PRANTSUSE KEELIST
TÖLKINUD
Alice Vaelapea

Napoleoni surma aastapäeval leitakse Pariisis sarlakpunasest klaasist tuub, etiketiga *Kat k*. Järgmisel päeval astutakse samalaadsele tuubile. Ja siis jälle. Tuubid külvoavad katku. Lühikese aja jooksul nakatab haigus tervet Pariisi. Ei teata, mida asjast arvata. Kohutav töö aga üha levib. Arstide vahvus ei aita. Poliitilised vastased kukutavad valitsuse. Aga seisukord ei parane. Salongides jatkub veel vaid mõneks päevaks elu, siis seistakse paratamatuse ees, ning vaimukamadki mehed ja aristokraatsed daamid tulevad vaid kokku „kangelaskult“ surema. Terve elu ähvardab jääda soiku. Konduktorid surevad, telefoni-preili sureb, sõna suus. Inimesed põgenevad puude otsa, kontaminatsioonist eemale. Tänavail pääseb loomi. Nood nälgivad, aga ei haigesta. Ainult naisbakterioloog *Eléonore Plessis* veel suudab aidata ja inimesi päästa katku küüsisist? Riigi president usaldabki sellele kuulsale naisele „Meditšiinilise diktatuuri“ ülemjuhatus. Tal on intüümne abiline *Gaspard*. Nende laboratooriumis algab töö — abiotsing katku vastu. Vahepeäl jõutakse arvamusele: külm tagab immuunsuse. Põhja poole! Põhja Nabale! saab hulkade juhtlauseks. „Prohvetid“ õhutavad masse teeleasumisele. Kaikule aga on maailm ainsaks suutäieks: ta jõuab provintsi, Saksamaale. Ameerika ja Aasiagi on varsti tema võimuses.

Algab rahvaste rändamine põhjamaale ning — nüüd õieti algab ka romaan.

Eléonore'i valik langes Bergenile. Linn on rikas ja hästi sisustatud. Metsaga, viljaga ja vasikatega kauplemine on osavate kaupmeeste matemaatilist võimet ja hääd maitset arendanud. Sellest saadik, mil maad tühjaks jäid, olid linnad toidutagavarast ülikirikad. Jahu, heeringate ja söe- ja kaubalaod olid kuhjatud täis. Kuid kuhjatud täis olid kahjuks ka laevade söekambrid mürske, püssirohu keldrid ja relvade laod. Kuid kaupmeeste süda tõrgub hädahoju vastu. Ja luksus nõrgestab ajusid.

Prantsuse laevastik ilmus 22. juunil Bergenis ees nähtavale. Ta ristles mõned tunnid sadama ees; siis saatis *Eléonore* saadikud maale raha ja toiduaineid nõudma. Saadikud vangistati kommentaarideta ning poodi jalgupidi suure tuletorni külge.

Samal õhtul seadis laevastik maandumiseks valmis omad paadid ja lootsikud ja rahvahulk, naistega eesotsas, trügis neisse. *Eléonore*, mõla käes, süda vahvas ja rind tugev, vaimustas oma kalleid kaaslasi. Sõuti vaikselt linna poole.

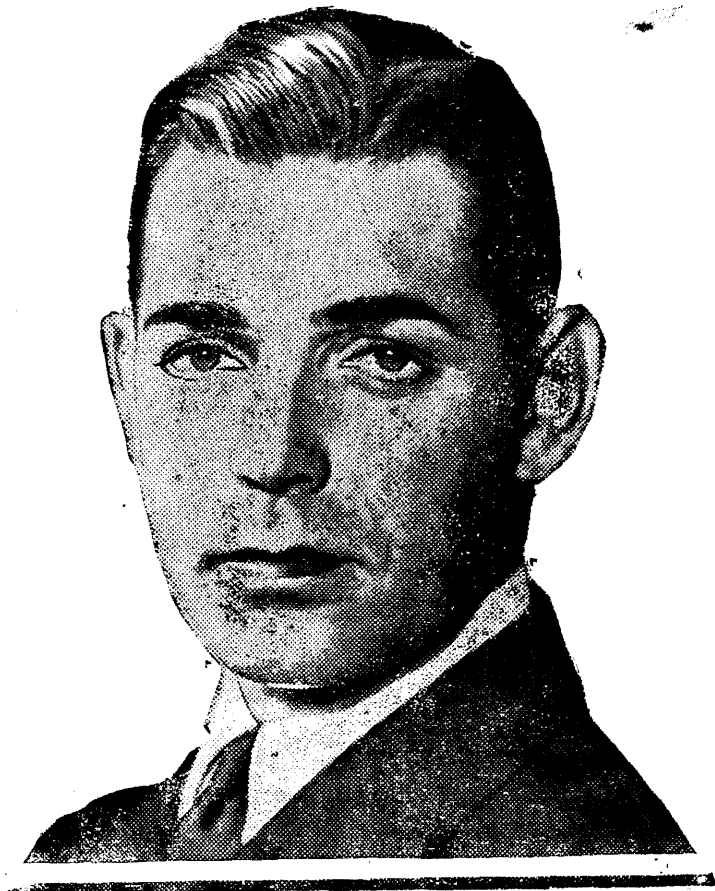
Veenus tõusis taeva väikese apla näoga. Jõuti takistusteta muulile. Marseille'i elanikud valutasid ootamatult kaks kahurit, mis teda kaitsevad, kägistasid ära sõdurid ja löid lahti *marseillaise*'i. Juba jõudsid piki muuli randa pariislased, bordoolased, lillilased. Linn asus nüüd kaitseisukorda. Linnavalitsuslikud kahurid mürisid lakkamatult. Relvata kaitseliit väljus *Café du Nord*'ist. Püstitati heledaid barrikaade. Tulistusi mürtsus siit ja säält.

Saja auvernlanna eesotsas ründas *Eléonore* Suurt Barrikaadi ja tungis *Sigurdsoni* tänavale. Igalpool attakeerisid poitevinlaste, bretoonide, baskide grupid norralasi, karjudes: „Maha katk!“ Mõne minuti vältel olid kõik kaitsevallid purustatud. Siin-säält põlesid nelinurkselt puumajad, valgustades ülalt alla veresauna ja võitu. Ei mitte kvartaale! Julged prantslased vallutasid linna maja-majalt. *Eléonore*, varustatud oma aeruga, lõi oma teel maha kõik, mis ette juhtus.

Juba on riisumine täies hoos. Naised puistavad juveelide kauplusi ja lapsi, suhkrukaupmeheid otre. „Suurt Kevadet“ rüüstatakse „*Carmagnole*'i“ helidel. Igaüks küllastab oma nälga ja maitset. Purjus mehed joovad männirummi täiel sõõmul. *Pigalle*'i efebide poevad tubakaärisse, kokaiini otsides. Koloniaalkaupluse leti ees seisab plikakene ja kugistab seeriates õliseid sardiinikarpe. Õõliblikas lööb üle sõrmuse, jätab puutumata vorstid. Keegi kirjanik varastab riisi paberit ja suhkrutõbine valib ööpoti. Kindral võtab mõõga ja lesk varastab kreppkübara. Seemnekauplusest endine aednik mõnundega lööb üle hüatsindi sibulaid.

Varsti jäävad joobnud või täissõõnud meeste ja naiste grupid tänavale magama. Vaenlane on põgenenud või lukuštub end majades. Rist-tänavail prassitakse lageda taeva all tähtedrikkal soojal õöl.

Kuid raekoja juures osa norralasi paneb veel vastu. *Eléonore*, koos oma auvernilastega annab tuld. Vastaste juhiks on suur punane mees, lõvina habetunud. See on härra linnapää. Mõlemad trupid võitlevad suurima energiaga, olgu üteldud raekojalaste auks. *Eléonore*, hing verine ja jalatallad pöörases vaimustuses, vaatleb norralast, kes seisab *Bergeni* raekoja trepiastmel. Võitlus on teda rammestanud ja on üks noist hetkist, mil naine, väsinud võitmast, lasseb end rõõmuga vallutada. Mingi magus väsimus asub ta soontesse. Ta vaarub jalul ja nutab.

KINO BI-BA-BO

ÜLAL (vasemal): Jean Harlow. Paremal: Clark Gable. ALL (vasemal) Jackie Cooper ja Wallace Beery filmis „Rarete saar” Paremal: Jean Harlow, Lionel Barrymore ja Patsy Kelli filmis „Suudluseks loodud”.

Kuid auvernilased juba jooksevad raekojale tormi. Graniitsete nägudega, juuksed massiivsed kui Massife Central, puukingad jalas ja süda käel, sööstuvad need mehistanud naised suure kisa saatel mööda monumendi astmeid üles.

Härra linnapää oma punase rinnapaelaga sulgeb neile kogu Norra. Ta seisab oma isamaa astmel ja kaks ilusat surmavalt paatoslikku silma säravad purpurselt ta blondide juuste all. Auvernilanna surub talle kõõginoa südamesse. Ta variseb kokku kogu oma rinnapaelaga. Auvernilannad kaovad kihades raekotta. Öö...

Keegi üksijäänud naine läheneb haavatud linnapääle. Ta kummardub üle verise keha, kummardub üle silmade...

Eléonore! Eléonore!

Elie-Elie seisis purpurit sisaldava retordi ees. Kõrge nagu Metafüüsika, keha peidetud valgesse bluusi, habe täisnurkne ja juuksed kui Mustal Lõvil, uuris ta läbi luubi katku patsilli. Ta rasvane, võikambale sarnlev nägu oli tõsine. Ta silmad vahtisid kõõrdi ta semiidi ninale ja ta vurrud voolasid habemesse nõnda kui jõgi merre. Ta laup sarnanes Salomoni templile.

Doktori laboratoorium asetses Bergeni linnavalitsuse perekonnaseisuaameti saalis. Koridori läbi oli ta ühenduses Eléonore'i omaga. See oli avar nelinurkne ruum lubjatud vaheseinte ja kuusepuust põrandaga. Seintel rippusid häbelikud pildid.

Kaks laia akent suubusid Põhja Aeda, kus kasvasid kased, kuused ja rhododendrid ja kus puritaanlikult oleskelid higised haned ja kaks põhjapõtra.

Tuba oli sisustatud valgete puulaudadega, klaasita kappidega ja raamatukoguga. Igale poole oli kuhjatud fioole, instrumente ja retorte.

Elie-Elie jälgis patsilli arengut härja veres. Aeg-ajalt puudutas ta nimetissõrmega retorti ja siis muutus kogu ta keha magneetiliseks. Hetke kestel kuuldi nurkades lehepõrnikate müriaade tähtkujudena surisemas.

Tips! Taps! Astus sisse ta sõbratar. Too oli väike väga ilus pärslanna, riietatud loori ja oma nahka. Sõbratar ja armuke, armukeseks sündinud, nagu sünnitakse lilledeks. Teda hüüti Mouche'iks. Tal oli arstlikke teadmisi ja seasabana keerduvad juuksed. Ta mõistis klisitiiri teha, nutta, arstinuga ulatada.

Ta oli vaikselt tulnud, sest ta jalad olid paljad. Ta käis laboratooriumis vahetusrahana sisse ja välja, oli tähelepanelik oma peremehe vastu, tolmu pühkides bokaalelt ja kantariide ümber paigutades. Ta klaasist kaelakee kõlises.

Ta kõhatas äkki ja doktor Elie-Elie, savitükina väsinud; vajus tugitooli. Too oli suureeruduline, lamedate jalgadega. Tammepuust seljatoele oli raiutud paksujalgne matroon, kel näis kavatsus olevat lasta voolata pisaratepangi oma naba kaevu.

Elie-Elie istus tugitoolis tagasi. Ta pani lornjoni silma, kohendas oma kollast ilmet ja muutus kurvaks kui oliivi aed. Selles poosis oli ta lakke sihitud habemel sarnadust kahuriga ja ta lõua all Aadama õunal kahurikuuliga. Sentimentaalne juut hakkas oma mikroobide keskel unistama. Ta oli sündinud Viinis juudisoost isast, kuid ameeriklasest emast. Kaks verd, juuda ja jänki oma ühtisid ta soontes nagu moodses seltskonnas. Ta võlgnes sellele segule oma näojooned ja ärivaimu. Viini valsid, Eesavi läätsad ja Chicago sead toitsid oma täiendavate lisandustega ta ebamäärast ja lihast hinge. Ta oli ertshertsogina delikaatne ja labane Wall-Street bankiirina. Mingi tuhandeaastane muusikast ja pekist võõbatud jõud hoovas ta õlitatud korpulentsusest ja ta kuldprillitatud näolt. Monstruoosne koletisliku ja eunukliku lillena, segasuguse iludusena liitis ta oma kehas slaavi liha uute kontidega. Mooses ja Rockefeller.

Ta mõtiskles; mõtiskles Eléonore'ist. Silmad rasvaste laugudega suletud, kujutles ta teda alasti Jersini coccobatsilli ees. Ta segas kuluuri säravate sõrmedega ja ta vallandatud juus voolas piki ta puuse. Kuid äkki ilmus ta taha kõikide oma hammastega Põhjamaa tore mees.

Armukade? Kas oli doktor Elie-Elie armukade? Ei. See Abrami, Esteri ja Rotschildi kaasaegse, intelligentse rassi esindaja, kel on harjumuseks filosoofilise rahuga katastroofe vaadelda, 1925. a. bakterioloogia õpetlane ei olnud armukade. Ta vaid tundis tolle kujuteldava norralase pildi ees, nagu oleks noor hiir ta südant närinud.

Päale raekoja vallutamist oli Eléonore lasknud Bergeni linnapää tuua raekoja parimasse ruumi. Kogu öö oli ta jäänud ta päitsisse, — kas kutsele kohustuse pärast? Mõnu pärast? Tolle purustatud rinna nägemine, mis oli veel soe energiast, heitis tema võrdlematusse segadusse. Ta tahtis isiklikult hoolitseda haige eest. Ta oli tema jätnud oma Raekoja laboratooriumi. Ilus linnapää (ta nimi oli Molde) hakkas varsti oma haava õnnistama. Levis kuuldus, et ta oli Eléonore'ile enam ja parem kui vaid haige. Armastus naerab mikroobide ja meridiaanide üle.

Ei, Elie-Elie ei olnud armukade, — tavaliselt armukade. Kuid väike pärslanna, nagu oleks prohvetite poolt kuulutatud tund tulnud, põlvitas ta jalge ette. Sõnagi lausumata, hakkas ta oma juukseid lahti harutama ja, küürutades põrandal laotas nad üle Elie-Elie kingade. See aga sosis-tas oma elevandiluust tornis alul arusaamatuid silpe, kuid millest vaikusel varsti võis eraldada räbaldunud mõtet:

„Eléonore, kuldsed juuksed... Eléonore, üleni kullast!“

Siis kägardus Mouche veel enam. Ta langetas otsmiku. Elie-Elie asetas majesteetlikult oma jalad orjatüdruku päa pääle. Ja selles otsekui mõne vähja asendis, hakkas väike pärslanna laulma lõputult kurba viisi kesk mikroobide käärimist ja retortide raamistikku.

... Doktor tõusis. Ringutas ennast. Kohendatud pärslanna läks kärmesti kõrvalruumi. Ta naeris lihavat naeru ja ta laiad roosa mära huuled avanesid universaalses sensuaalsuses.

Elie-Elie vilistas džäss-bändi viisi. Ta oli taas rõõmsaks muutunud ja ta silmad olid niiskust täis kui flakonid. Ta tundis janu avaruse, liikumise ja värsket õhu järele. Ta võttis ült tööbluusi ja näis nüüd kuldketitatud buržuina. Häälõikeline kuub (Smiller ja Co või Grane) liibus ta intressidest tulvil keha külge ja ta pükstes oli vaid üks volt. Ta kaelasidemes sädeles briljant.

Pärslanna ulatas talle naeratades palitu ja ta väljus.

Ta läks piki Skars ehk Suurt-Tänavat. Rummi-kaupmehed sõnelesid kioskist kioskini. Vanad naised koera ja kepiga suundusid surma poole. Nad sattusid vastamisi haivvate tänavapoiste jõukudega, kes varitsesid kasse, heeringaid või tüdrukuid.

Kuuldus prantslaste poolt Bergeni vallutamisest levis lainelt lainele Gulf-Streami kiirusega. Ülemaailmsed eskaadrid, laialipaisatuina Norra vetes viskasid silma linnale. Hiiglaaurikud ja soomuslaevad kihasid ta ümber kärbestena. Näljased rahvad asusid üle-pää-kaela randa. Türgi, helveetsia, süüria, hispaania laevad paiskasid abendina kirjut rahvamerd kaidetele. Vene ja japani rahvusest inimhulgas jõudsid maa kaudu igapäev pärrale. Bergen muutus Nabale sõitmise liini üheks tähtsamaks punktiks.

Djerdja platsil peatusid kreekelased. Nad olid äsja saabunud ja oma naistega kimpe moodustades, püstijalu ja piip suus ootasid nad oma saatuse lahenemist. Igapäev saabus sõidukeid täis juute, hindusid, portugallasi, araablasi. Kogu see mass peatus alul avalikel platsidel. Siis kuhjusid nad, siis korraldusid. Ja iga rahvus asus oma lõpulikule kohale.

Bergenis organiseerus uus elu. Häälteenamisega valiti Internatsionaalne Nõukogu, mis koosnes 3 venelasest, ühest prantslasest, 2 hispaanlasest, 1 jaapanlasest, 5 sakslasest, 3 türklasest, 1 ameeriklasest ja 1 lapualasest. Nõukogu, Eléonore'i ülemjuhatusel tegeles päämiselt administratsiooniga. Aegamööda kujunes välja teatud kord. Igapäev ehitati ruumikaid barakke, haiglaid, kirikuid. Muidugi reserveeriti eriotstarbeks väga spetsiaalne kvartaal.

Elie-Elie, olles vaadelnud Crucifix Hospitali, läbis nüüd toredat kvartaali. Väikestes puust paletes asusid baarid, dancingud ja vannid. Elie-Elie, väsinuna astus Claridge'i. Paarid keerlesid siin, nagu Pariisis, Moskvast, Sanghais või Buenos-Airesis'ki. Noored tüdrukud hülgenahksete kraedega siidkleitides, põdranahka kinnastatud, põsed punased ja nina sinine, lameest kott näpu otsas, valssisid noormeestega, sarnanevatele kõikide teiste noormeestega, kehkjad ja hõbejased, huul ja süda raseeritud. Rue de la Paix või Place Pigalle'i vaatepilt väikese sündmatu või ussitatud detaili lisandusega kusagil nurgas, mis

iseloomustab pärastrevolutsioonilist või enneepideemilist kõlblust. Vahevahel varises mõni tantsija kokku ja korjus lükati suure harjumusega kusagile nurka.

Elie-Elie väljus. Ta läks linnast välja. Jalutas maal. Kuis mõtles ta nüüd vähe Eléonore'ile. Ta muidu nuhtluse mõtet osavasti tajuv hing oli täiesti pöördunud ajalooliste õnnetuste poole, nagu Jeruusalemma hävinemine, katk aastast tuhat, 1914. a. sõda. Need mõistuse otsused valmistasid ta seljaüldile õige keeruka naudingu millele segunesid seksuaalsed väringud ja kogu rassi traagiline mõnulemine.

Ta kõndis avaral väljal. Tee oli õige, nagu ta kepp. Oli peaaegu soe. Elie-Elie nõõpis lahti oma palitu, keerutas vurre. Kaugel läbistasid silmapiiri meteoridena tormilinnud. Lähemal kiikusid varesed ja harakad kuuskede otsas.

Kahel pool teed oli maapind juba tasandatud ja haritud. Inimese, kes asub võõrale maale, esimeseks sooviks on haarata labidas ning istutada salateid. Pariisi, Berliini, Istambuli, Kalkutta, Melbourne'i ja Baltimoresi elanikud muutsid juba kaheksa päeva kestes Bergeni ümbrust keeduvilja aiaks. Need viletsusist ja ohtudest mäsandatud, kõhetud ja katkunakatatud inimesed, kodumaata ja leivata, enamik oli kaotanud omad naised või omad kellad maailma tohutuima epideemia vältel, — nad oleskelid siin tee veertel, valamiskann või sirp käes, rehitseks herneid, korjates tigused või kitkudes küüslauku. Elu nõuab parajaslikku annust arunõrkust. Vitaalses jõus on midagi veisetaolist. Ole õnnistatud ilus optimism, mis sa kaugel kuivast intelligentsist edened puuvillas ja huumuses. Kõik agrikoolse südamega inimesed istutasid omad südamed hääse maasse. Nad püstitasid lauast vaikkeid barakke, muretseksid omale seemet ja väetist, külvasid porknaid ja kapsaid ning iga päev kaevasid muldas ja tundsid rõõmu ta lilledest ja viljast.

Vahepääl levineb katk silmanähtavalt. Fenooli- ja moraallagedad inimolendite jõugud osutasid imekspandavalt vastuvõtlikkuks nakatusele. Bergenis suri igapäev kolm kuni neli tuhat inimest. Igast east ja igast soost. Varsti kasvab see arv. Ta jõudis 5000-ni, siis 7000-ni. Oldi sunnitud looma erisurma organisatsioon. Mobiliseeriti „Must Politsei“ laipade koristamiseks. Palgati juhuks, „kui Katk kestab enam kui 6 kuud“, kogu kafrite suguharu, kelle ülesandeks oli matmine, või õigemini surnute vettelaskmine. Igal ööl läbisid tänavaid ja promenaade riisi ja härjakontidega söödetud meeskonnad, noppides agoniseerivaid tütarlapsi, kahmates enesega hingetuid mehi, korjates kokku liikumataid naisi. Kõiki neid laoti neljarattalistele veovankritele, mis kaup transporteerisid kaile. Sääli peatus alatiselt neli laipu vedavat laeva, mis tagavarad võtsid pääle ja väikse valgega, tunnil, mil surmamõistetuid hukatakse, läksid oma laipade koormat ulgumerre tühjendama.

VASTNE VAATEMANG EESTI VAIMULE UUS KASSATÜKK EESTI TEATRILE

ARNO RAAGI „MÄSSUVAIM“

ARNO RAAG, „MÄSSUVAIMU“ AUTOR

LISL LINDAU, VELDANA

OLEME harjunud sellega, et hulgal ajal oleme tagasihoidlikult äraootavad, kui ilmub vaatepüürile uus algupärane eesti näidend uult nimelt. Seevastu mingi juba läbilõõnud tüki autor võib meie silmis veelgi kauemal ajal püsida kuulsuses, pärast seda, kui ta oma järgnevais tükkides enda loomingu päriselt lohakalt lamedaks on leierdanud.

Arno Raag on uus nimi. Näitekirjanduse alal. Seepärast ka Tallinn peab ootama ära, kuni nüüd Tartust tulevad teated, et Arno Raagi *Mässuvaim* on eesti teatrile, mille väljasuremise üle hädaldatakse juba mitmeid-setmeid aastakümneid ja kümneaastakuid, ka kassaliselt puhumas sisse uut elu.

Nagu *Vanemuise* juhatuse ja teatritoimkonna liikmed seletavad, on *Mässuvaim* kujunenud sõna tõsisises mõttes 1934/35. a. *Vanemuise* hooaja löökvaraks. Nii senised pooltosinat etendust on publiku arvult kui ka kassa seisukohalt ületanud senised rekordid. Nad on annud rohkem tulu, kui andsid ennejõulused draama etendused ühe kuu kestvusel.

Nagu meie esindaja seda isiklikult on võinud jälgida, on publiku see vastuvõtt tükile otse hämmastav. Autorile on antud publiku tunnustusena lilli, hõbesulepää, hõbepliats jne.

Ka maal läheb tükk väga edukalt. Tuleb ka esietendus Pärnu *Endlas*.

Tüki *Mässuvaimu* vastu tuntakse huvi juba Riiaski. Loodame, et mitte enne Tallinnat...

„MÄSSUVAIMU“ STSEEN NELJANDAST VAATUSEST

CARL F. GAHLNBÄCK

TALLINN, VANA VIRU 11

Asut. 1837 a.

Laevapiletite müük ja kaupade vastuvõtmine kõikidesse maailma sadamatesse. Oma laopaigad sadamas. Speditsiooni-osakond. Veosakond.

Otsepiletid laevasõiduks ameerika, aafrika, aasia ja austraalia sadamatesse.

Lennupiletite müük kõikidele lennuliinidele.

Või ja munade
Eksport.

Meiereitarvete
Import.

Töötan oma kapitaliga. **Telegr.-aadr.: GAHLNBÄCK, Tallinn.** Kõnetr. 450-30 — 450-34.

Selle haiguse uue päaletungi eel pidas end inimkond vastoluliselt ülal. Kõige tagurilisemad rahvad organiseerisid küünlatega rongikäike ümber Eléonore'i laboratooriumi. Naised nõudsid ja saavutasid, et talle anti Jeanne d'Arc'i Teise austav tiitel. Enam intelligentset rahvad panid käed risti. See oli hävitav üleolu.

Eléonore ise veetis oma päevad ja ööd härra linnapäaga. Kohutavaima epideemia õudses olustikus süda jääb siiski südameks. Mis puutub minusse Universumi õnn, kui ma ise olen õnnetu! Armastus ületab Inimsuse!

Nii siis Eléonore jätab oma bakterioloogilised uurimused täiesti hooletusse. Molde'i väiksel sõrmel on tema silmis suurem tähtsus kui viie mandri päästmisel. Ta hõljub õnnestavais unelmais, ülisulnetes kohtamistes. Kogu ta elu kuulub ta südamele. Kõik tunnid on selleks, et ehtida oma igatsust, et ehtida oma keha.

Praegu on ta oma laboratooriumis. Ta ootab, silmad pöördud hinge. Ta kõrval jälgib Gaspard mõttetut kultuuride keetmist.

Äkki avaneb uks ja Molde astub sisse. Ta vabastab end valge karu liigutustega kasukast. Ta on tohutusuur ja barbaarne nagu kuusk. Kogu Norra mahuks hõlpsasti ta laia puhu. Ta vähe neljakandiline nägu säilitab klassilisima struktuuri. Mineraalse jõu mulje levineb sellest elementidelt röövitud kehast. Ta läheneb Eléonore'ile.

Eléonore'il on kiire Gaspardi ärasaatmisega. Milline halb naeratus, Gaspard, on su uuel suul!...

Armastajad on üksi. Molde on avaras külmas tugitoolis siruli. Eléonore istub ta põlvile. Ta ümargune nägu naerab kuuna. Ta riisipuudrist niisked põsed, ta „rouge'iga“ purpursiks tehtud huuled annavad tunnistust teaduse häätgedest. Moodne naine on terasmasinana terve. Midagi silindrikujulist voolab ta kūrviitsana ümarast näost. Päälael lamestunud juuksed kõrgendavad püramiidina kindlat nägu, mis on puhas kui auto.

Ta libiseb armsama jalge ette lollusi sosistades. Ta käed on paljad kui jalad. Ta kaisutab Molde'i jalgu ja ta on vaimustatud meest vaadel-des alt üles. Ta paneb oma kõrva mehe saapaile ja kuulab läbi naha suure varba merekohinat. Ta on ilus, ihast veel ilusamaks muudetud. Iha ta silmis tõuseb vaikselt nahkhiirena. Ta skandeerib sõnu, mis on õrnemad kui või, ühes žestidega, ilusamad, kui nõiatartil. Ta on sünn, väsinud. Silitab ta jalgu. Siis, püksisäärt tõstes, loeb ta Molde'i säärtel karvu. Ta peatub arvul 857. Kaheksasada viiskümmend seitse karva... Iha ta silmis tõuseb vaikselt nahkhiirena... Iha haarab ta käerandmeist žandarmina... Iha piki ta nimmeid lööb trummina... Tuli! Tuli! Tuli!

(Järgneb)

*Octavfus
Roy Cohen*

KALASILMAD

Kolmanda rahvuspanga ustavamaid kassahoidjaid Clifford Wallace, kokkuleppel oma pruudi Phyllis Robinsoniga, kõrvaldab viimase kaasabil panga kassast 100 000 dollarit. Kõik sammud on täpselt kaalutud, sissekukkumist ega paljastamist ei võiks kuidagi järgneda. Töö lõppedes pangas Cliff teatab direktorile puudujäägist kassas. Nagu ta lootis, teda ei kahtlustata. Ta ei karda ka detektiivide. Ta tunneb nende võimeid. Kuid ta pole arvestanud ühe uue — kalasilmadega detektiiviga.

Cliff Wallace oli segaduses. Ta ei teadnud, kuidas käituda selle raskepärase mehega. Selles suure mehe paksus pääs võis peituda peen mõistus. Mida mõtlesid Burton ja Jamilson, seda Cliff teadis. Oli juba ette teadnud. Kuid mida mitte, kas ta üldse midagi mõtles. Sellist elementi ta polnud ette näinud. Ta päd läbis Pankade Kaitseühingu põhimõte: „Meie saame kätte mehe, mingi kas terve eluaeg, kes on varastanud kas või ühe dollari.“

Ta tõrjus endast mõtlemist Jim Harvey üle, kuid päevad läbi jälgis seda suurekasvulist meest, kes vahtis läbi võrede, suured kalasilmad pääs läikimas. Ta tuletas meele inimest, kes tahab midagi avastada. Kord nende pilgud kohusid juhuslikult. Esimest korda Wallace võpatus.

See oli algus. Harvey ei teinud mitte midagi järgnevatel päevadel. Jamilson ja Burton aga töötasid hoolega. Nad leidsid lõpuks, et saatuslikul päeval on maksetud ka Sanford Jones ja Co-le.

„Kes esitas tšeki, mr. Wallace?“

Cliff sundis end rahule. „Miss Phyllis Robinson.“

„Te olete tuttav temaga.“

„Jah. Oleme temaga isegi salaja kihlatud.“

„Ah—h! Cliff nägi tähendusrikast pilku mõlema detektiivi vahel.“

Jamilson ja Burton uurisid järele miss Robinsoni tegevuse sel päeval. Nende küsimusele, kas ta ei võinud pangast äri tulles käia veel mujal, vastas äri kassapidaja protesteerivalt. „Ta pole kunagi nii vara tagasi tulnud kui sel päeval. Ja ta pole kunagi viivitanud.“ Linna Hoiu-

pangas nad kuulsid, et Phyllis Robinsonil on oma hoiukast. Kuid ta polnud seda kasutanud juba kaks kuud. Mujal pankades tal kasti polnud. Samuti Cliffil.

Nende tööst kuulda saades Cliff läks julgemaks. Nad ei võinud leida midagi.

Kuid Harvey ei teinud midagi. Seisis ja suitsetas sigarit siin-sääl puuris. Ja alati ta tõmbid silmad olid suunatud väljamaksu kassale number üks.

Wallace elas endset viisi, külastades Phyllist ja viies teda väljasõitudele oma autos.

Ühel reedel ta sai põrutuse. Oli väljamaksupäev. Üle veerand miljoni dollari oli ta käes. Järjekorras oli ka Phyllis nahktaskuga. Ta toimis nagu tavaliselt, kuid ulatades läbi akna Phyllisele tagasi rahataskut, nägi ta Jim Harvey silmi kiinduvat temasse. Hirm tekkis Cliffi südamesse; ümmargused, idiootlikud silmad ei andnud rahu põrmugi. Mida see tähendas? Oli see võimalik, et... Ta lõi akna kinni. Harvey silmad pilkused jälle pikkamisi. Siis eemaldus ta.

Sel öösel Cliff sõitis jälle Phyllisega maale. „Ta käib mu närvidele,“ kõneles ta neiule Harvey'st. Ma ei saa parata, vaid pean uskuma, et ta kahtlustab midagi. Ta on väga kummaline. Istub sääl nagu Buddha ega tee midagi.“

Ka järgnevatel nädalatel ei teinud ta midagi. Jamilson teatas panga juhatusele, et tema arvates pole olnud mingit röövimist, samuti Burton. Nad olevat jõudnud otsusele, et raha kunagi pole jõudnud panka. Cliffi tõendusele, et on, lisasid nad, et see vaid usub seda, kuid eksib. Cliff ei tahtnud leppida sellega, mis veelgi rohkem andis temast süütu mulje. Nähtavasti oli juhtunud mingi eksitus kohalikust Federal Reserve pangast raha toomisel. Jamilson ja Burton lootsid, et asi kord selgub.

Cliff Wallace teadis, et tal on edu. Teda ei kahtlustatud põrmugi. Süüdi võis ta olla vaid hooletus raha ütelugemises vastuvõtmisel. Ainult kui poleks seda Jim Harvey'd, neid laiu silmi. Ta ei saanud põgeneda nende ega mehe näiliku ükskõiksuse eest. Ta lonkis päevad otsa pangas ringi tegevusetult. Ei esitanud küsimusi, ei uurinud raamatuid ega näidanud kahtlust Cliff Wallace'i vastu. Kuid viimane tundis, et ta vaade on koondunud temale. Juhtum Phyllise tšeki jälgimise ajal oli suure tähendusega.

„Ta kahtlustab mind,“ ütles Cliff oma sõbratarile, „ta teab, et mina olen seda teinud ning uurib kuidas.“

„Mul on hirm, Cliff. Kole hirm.“

„Kui ta ütleks ometi midagi! Kui ta areteeriks mu!“

„Cliff!“

„Ma mõtlen nii. Nad laseks siis mu varsti vabaks, sest ei leia mingeid tõendusi, ja see Harvey ja need kalasilmad käiks põrgu. Siis oleksin päästetud. Ma usun kindlasti, et ta teab, et mina olen teinud seda. Ainuke, mida ta ei tea, see on, kuidas ma seda tegin.“

Möödusid veel kaks nädalat. Wallace'i lootus,

et Hanvey lahkub, ei teostunud. Keegi ei pannud enam tähelegi tema säälololekut. Ametnikud harjusid temaga nagu mööbliga.

Kuid Clifford Wallace mitte. Hanvey laial näol oli hüpnotiseeriv mõju temale. Ta mõtiskles, milline küll võiks olla selle tegevusvähese mehe uurimisviis. Ja tal tekkisid kaunis kohutavad mõttekäigud.

Oli ilmne, et Hanvey kahtlustab kedagit. Ja see keegi pidi olema siin pangas. Ja loomulikult pidi see olema Cliff. Siis ta hakkas külastama Cliffi puuri.

„Võin ma tulla sisse,“ küsis ta harilikult. Ja sees ütles ta: „Tahaksin veeta päeva teie seltsis.“

Muutmatult, alati üks ja sama käitumine. Ja vähene jutt, mida ta ajas, oli ka alati sama.

Cliffi meeoleolu oli surutud. Ta polnud loll ning teadis, et selle ükskõiksuse taga peitub terav mõistus ning valvelolek. Seda ta polnud küll millegagi näidanud, kuid Cliff teadis, et see on nii. Varem või hiljem ta uurib välja, kuidas Cliff seda tegi. Sest ükski kava pole veatu. Ja kui ta saab kätte? Cliff värises. Robert Warren oli karm selliste ametnikkude vastu, väga karm, andestamatu.

Tuli järgmise nädala maksupäev ja Phyllis tuli jälle oma väikese tšekiga. Sel ajal Hanvey seisis järjekorras tema seljataga. Cliff nägi teda ja ta nägu läks valgeks. Ka Phyllise näolt kadus jume detektiivile näkku vaadates ja ta käsi värises sama nähtavalt võttes vastu raha kui Cliffilgi raha andes. Neiu lahkudes detektiiv ütles Wallace'ile:

„Väga ilus tütarlaps.“

„Jah.“ Ta vastas lühidalt.

„Teie sõber?“

„Jah.“

„Kohutavalt ilus tüdruk.“

Hanvey eemaldus. Cliff vaevalt suutis hoida tagasi karjet. Ja lahkunud sel päeval pangast, ta tegi seda, mida oli teinud vaid harukordadel —

jõi whiskit. Siis läks kohtamisele Phyllisega sõites jällegi linnast välja. Sagedane unetu olek oli teinud ta äärmiselt närviliseks. Unetu olek, mida põhjustanud ebamääraselt pilkuvad silmad.:

„Kõik on läbi, Phyllis.“

„Mida mõtlete sellega?“

„Hanvey teab, et mina olen seda teinud. Varem või hiljem ta leiab ka kuidas. Ma kardan isegi, et ta juba teabki seda.“

Neiu hakkas karjuma. „Cliff...“

„Ära nutsa. Sellest pole mingit kasu. On vaid üks asi, mida võib teha.“

„Ja nimelt?“

„Ülestunnistada.“

„Oh-h-h!“

Mees naeris kibedalt. „Ärge kartke. Kunagi nad ei saa teada teie osa selles loos. Homme hommikul tooge raha välja ning ma viin ta vana Warreni kätte, paludes asja mitte avalikuks teha. Ja ta teeb nii. Ta on seda sorti mees. Pangad üldse talitavad nii. Ainult siis teevad lärmi, kui kahju on liig suur. Nii siis — homme...“

Neiu toetas oma päa ta õla najale. „Teil on õigus, Cliff. Olen rõõmus, kui kõik on möödas. Väga, väga rõõmus. Mul oli hirm, kallim.“

Ta tõi raha järgmisel hommikul kell üksteist. Oli laupäev. Pank suleti kell kaksteist. Cliff nägi Jim Hanvey silmi vilkumas süüdistavalt ja leidis, et ta ise väriseb. Äkitselt ehk Hanvey hakkab teda süüdistama sel — viimasel hetkel?

Oli keskpäev. Panga suured ukSED olid suletud. Cliff võttis pruunis paberis rahapaki kaenla alla ning sulges end presidendiga viimase kabinetti. Kõneluse ajal ta tundis detektiivi hirmsaid silmi endal. Stseen Warreniga möödus nagu ettenähtud. President lubas saladust pidada, raha loeti üle. Warren oli liigutatud ja suuremeelne. Ta hoidus isegi küsimast kaasosalise nime, kuigi Cliff tundis, et ta seda teab.

Ta ütles, et Cliff võib lahkuda vabatahtlikult ametist. Asi jääb saladuseks. Cliffile olevat see õpetuseks. Ta olevat kindel, et südametunnistus on ajanud meest ülestunnistama.

Cliff mängis oma osa alandlikult.

Kuid ta süda hõiskas. Hirm Jim Hanvey ees oli muutunud sügavaks isiklikuks põlguseks. Ta tundis, et võiks suruda sõrmed viimase rasvase kõri ümber.

Ta tormas välja presidendi toast. Sajatuhande dollari kaotus ei tähendanud midagi hirmust vabanemise eest. Hirmust nende ilmetute silmade ees. Astudes saali ta tundis neid jälle endal. Ta läks vihaga detektiivi juure ning ütles:

„Olete hiljaks jäänud, kallid Hanvey. Te ei saa mingit kuulsust. Ja ma tunnen rahuldust öeldes teile, et teadsin juba algusest päält, et kahtlustate mind.“

Jim Hanvey silmad läksid laiaks, siis kitsaks. Ta sõrmed mängisid kuldse hambaorgiga.

„Mida te kõnelete, poeg? Kahtlustasin teid milles?“

Cliffil hakkas äkitselt külm. Selles tundus osalt õigust. Oli see võimalik, et mees polnud

kahtlustanud teda, et ülestantust oli asjatu? Ta pani värisevad käed detektiivile õlgadele.

„Te valvasite kogu aeg mind ja mu ruumi, eks?“

„Kindlasti.“

„Hää — milleks?“

Suure mehe olek oli väga sõbralik. Ta hääls kõlas diskreetselt. „Omavahel öeldud, minu selletusel pole mingit tähtsust. Kuid kolm aastat tagasi Spade Gormon, osavaim kelm meie maal, tegi ühe peene tüki Des Moines'is. Siis ta kadus jäljetult. Me ei kuulnud temast midagi enne kui päävalitsusest teatati, et ta töötab siin piirkonnas. Teadmine, et varem või hiljem ta esitab mõne tšeki teile kui suuremasse pankka. Kuna ma tunnen Spadet isiklikult, siis saadeti mind siia valvama, kuni ta näitab oma nägu.“

Cliff Wallace'i käed rippusid lõdvalt alla. See kõik oli nii raskelt mõistetav.

„Siis te ei töötanud minu juhtumi kallal?“

„Ei, ma ei töötanud teie juhtumi kallal. Ja kui, kui te tunnistasite midagi üles, siis tegite endale küll kohutava karuteene. Ma pole teinud tegemist teie looga sellest päale, kui asusin siia oma kindla ülesandega,“ ütles kalasilmadega mees.

Lõpp.

ALEKSEI DOLGOŠEV

Sügistee

*Oo, kui hallid on sügise tiivad
ja kui meeletud silmad tal!*

*Kased latvuga taevast on riivand,
on kõhn nende lehitu palg.*

*Niklist kuu udun kahvatult põleb,
on teeks ümber jõe tal ring.*

*Vasklehtede helin kõle, —
see on tuule rahutu hing.*

*Ju laternaist mustale jõe
viskunud hõõguvad maod.*

*Lähem vastu valuden tõele —
lüüra mul valudest taot.*

*... Just kui palven on taevast riivand
kase käed, kuis kõhn tema palg!*

*Oo, kui hallid on sügise tiivad
ja kui meeletud silmad tal!*

Raha, raha, raha . . .

Abielu 2000 aasta eest. — Ka siis nõudis naine mehelt raha.

OLEME harjunud vana aega käsutama teatud aukarutusega. Kui kõneleme ajast enne Kristuse sündimist, kerkib meie silmi ette rida surematuid kunstiteid ja me mõtleme näiteks vanadele kreeklastele alati kui ideaalsele sangarile, kes on ümbritsetud kustumatust särast, auväärstatud hoomeerikkude lugulaulude ja suurte traagikute tööde kaudu.

Kuid viimaseil aegadel on jõutud tundma õppida ka hellenite reaalelu piisiasju, nende äripäeva muresid ja rõõme; hakatakse seda eriliselt andekat rahvast paigutama inimliku reaalsuse raamesse, ilma et selle juures kaotaksime oma lugupidamise selle imetlusväärse rahva vastu, kes kogu inimkonnale on pärandanud ainulaadse elu ja kunsti kontseptsiooni.

Alles kõige viimasel ajal on leitud dokumente, mis puudutavad anonüümse massi olukorda, millest seni meie mõtteid eemale hoidsid Fidiasse marmorkujude ja Sofoklesi tragöödiad ja mis sellegipärast oli ka antiikaja inimese elus sama põhjapanev kui nüüdki.

Aleksandria ja teiste suuremate linnade väljakaevamiste juures leitud kirjad näitavad meile ligilähedalt ja selgelt nende „väikeste inimeste rõõme ja kurbusi, kes elasid „vabade suurte kodanikkude“ varjus.

Üks neist kirjadest (papüürusele kirjutatud) kannab kuupäevana märki 100 enne Kristust. See on vaese töölinnase läkitus oma mehele, kes on Egiptusse tööd otsima läinud. Naine pärib mehelt, et kuis on see võimalik, et ta kaaslased, kes temaga ühel ajal välja sõitsid, juba tagasi on, kuna ta mees ikka veel sääl on ja unetab isegi talle raha saatmast. „See on seda enam kurb,“ laseb ta kirjutada, et olen rase ja et mul pole midagi süüa.“ Eriliselt õnneliku juhuse tõttu leiti ka samast kohast mehe vastus, milles ta trööstib oma naist, kinnitab oma armastust ta vastu ja lubadust saata raha „otsekohe, kui mu peremees sulle palka maksab“. Kiri lõpeb sõnadega: „Tegid Afrodiassele kohustusiks mulle meenutada, et ei ole ilus oma naist varsti päale abiellumist unetada. Kuis võid sa nii ütelda? Palun Sind, ära muretse selle pärast, sest Su mõtted on hädast tumestatud. Ära karda, mõtlen alati Sinule.“

Nagu näha, kannatasid kakstuhat aastat tagasi abielud samade pahede all nagu meieaegsedki. Ja mehed mõistsid

leida oma vabanduseks naiste ees samu veenavaid või ebaõnnestunud argumente nagu nende 20. sajandi kolleegidki.

Teises kirjas, mille on kirjutatud keegi egiptlanna, kaebab kirjutaja oma kannatuste üle „oma kümne sõrme leiba teenides“. Kiri on adresseeritud Egiptuse kuningale ja kirjeldab üksikasjus piinu, mida kirjutaja pidi ära kannatama „üldsuna“ ametniku poolt, kes kätemaksuks (kättemaksu põhjusist vaigatakse) talle keeva vett kaela kallas. Vaene egiptlanna palub kuningat valvata selle üle, et tehakse õiglane otsus ühele ta siiramale imetlejale ja et süüdlasest kohustatakse talle välja maksma valuraha, sest et „põletishaavad mitte üksi ei takistanud mind töötamast, vaid tegid ka suuri kulusid, kuna arstid on väga kallid.“

Ühes 400 aastat enne Kristust kirjutatud kirjas avastati ka abieluleping. Siin on kaasavara üksikasjaliselt loetletud (ta koosnes peamiselt asjust, kalliskividest, ma japidamisemeist ja pesust). Huvitav on aga järgmine punkt. Leping näeb ette, et „juhul kui naine abielu rikub või muidu eksib, kaotab ta kogu oma kaasavara mehe kasuks. Kuid, kui mees osutub süüdlaseks pooleks, maksab ta oma naisele summa, mis on kaks korda suurem ta kaasavarast.“

Veel ühes kirjas kirjutab poeg oma isale, et „ajad on rasked“, et palgast, mille ta teenib, ei jatku kõigi ta väljaminekute katteks ja et neil põhjusil on ta olnud sunnitud tegema võlgasid; ta palub isa teha kõik, mis võimalik, et talle vähe raha saata. Et oma isa paremini veenda, loetleb ta kõik oma väljaminekud ja lisab juure, et nad on olnud hädavajalikud ja sugugi mitte erakordsed.

Suur hulk kirju on lihtselt õnnitlemis- või kaastunde kirjad; mõned neist on noorte tüdrukute kirjad, kes kurdavad, et nende vanemad neid üksinda „suure Aleksandria linna jätavad.“ Asjata on ütelda, et suur enamus neist perekondlikest läkitusist käsitleb rahalisi küsimusi ja et neid nõutakse katgelt rohkem kui antakse.

Kõik see sunnib uskuma, et 20 sajandi pikuse tsivilisatsiooni edenemine ei ole kuigi palju muutnud hädasid, milliseid inimkond vahetumalt põeb.

Riigi vahetusraha liikvele laskmise ja riigisummade arvestamine Riigikassa päälakuri, E. P. Tallinna osakonna, juures.

Eesti Maapank

ÜLDISE majandusliku elavnemise ja tõusu ajajärgul iseseisvuse esimestel aastatel kasvas põllumajanduse võlakoormatus õige kiiresti. Võlad olid lühiajalised laenud, peamiselt pankadest. Peagi selgus, et tollaegsed kõrged protsendimäärad, kui ka laenude lühiajaline iseloom õige paljudele talunditele raskusi tekitasid. Osutus möödapäasmatuks põllumajandusliku pikaajalise krediidi-asutuse ellukutsumine, kelle kaudu talundid võiksid saada soodsama-tingimusi laene, kui seda on harilikud, lühiajalised erapankade krediidid. 12. märtsil 1926. a. võttis Riigikogu vastu Eesti Maapanga põhikirja ja pank alustas tegevust 1. mail samal aastal.

Eesti Maapank on eripõhikirja alusel töötav riiklik asutus. Ta allub Majandusministeeriumi kaudu Vabariigi valitsusele. Panga asjaajamist revideerib riigikontroll; pääle selle panga tegevust määrab lähemalt veel rida vastavaid eriseadusi. Panga põhikapital on põhikirja kohaselt 3 miljonit krooni, millisest summast tegevuse alustamiseks 1 milj. krooni määrati riigisummadest, ülejäänud osa tuleb pangal omal koguda põhikirjas ettenähtud korras. (Käesoleval ajal põhikapital ulatab juba üle 2 milj. krooni).

Algpõhikiri nägi ette panga tegevusena pikaajaliste hüpoteeklaenude andmist talundele ja maaseaduses ettenähtud rahaliste operatsioonide korraldamist. Panga ülesandeks kujunes seega talundite finanseerimine, kuna põllumajanduslik tööstus Eesti Maapanga ulatusest jäi välja.

Panga tegevuse ulatuse ja arengu kohta võib märkida järgmist. Pank annab talundele pikaajalisi (kuni 60 a. kestvusega pantlaene mitmesuguste majapidamises tarvilike hoonete ehitamiseks, maaparanduseks, ning lühiajaliste eravõlgade tasumiseks. Laenu kindlustuseks tuleb laenustatud talund pangale pantida. Pantlaene, peamiselt ostukoha omanikele, on pank andnud

kogusummas 10,2 milj. kr. Laenude abil on ostutalundites püstitatud 2710 mitmesugust uut hoonet, ning uudismaad ülesharitud 4900 hektari, ja juba kultuuri all olevaid maid parandatud 6700 ha. 4500-le talundile on üle 5 milj. krooni laene antud lühiajaliste eravõlgade tasumiseks; kuna Eesti Maapanga laenude protsent on tunduvalt madalam kui eralaenudelt, siis selle tagajärjel need talundid on oma väljaminekutes võinud saavutada kogusummas üle 600 tuh. krooni kokkuvõidu.

Maaseaduses ettenähtud rahaliste operatsioonide korraldamise alal kuulub panga ülesannete hulka asunduskapitali valitsemine, laenude andmine asunduskapitalist, riiklikust maaparanduslaenu fondist, ning teistest erifondidest ja kapitalidest. Pääle nimetatut Eesti Maapank valitseb ja korraldab veel muid laene ning võlgu, mis talupidajatel tekkinud riigi maatagavarast saadud kohtadele asumisel. Asunduskapitalist jne. antud laenude ja võlgade alal on pangal kliente ümmarguselt 65.000, nende krediidi kogusumma ulatudes 62 milj. kroonini. Seadustega 8. VII. 1933. a. ja 7. IX. 1934. a. pandi põllumajanduse lühiajaliste võlgade ümberlaenustamine Eesti Maapangale. Ei ole liigne tähendada sel puhul, et ümberlaenustamise tagajärjel suurem osa talundele raskusi tekitanud eravõlge muudetakse kandjõu kohasteks pikaajalisteks laenudeks. Ümberlaenustamise aktsiooni algatajaks oli Eesti Maapank. Käesolevaks ajaks on ümberlaenustamise laene välja antud 4,5 milj. kr., kuna kogu aktsiooni ulatus on seaduses ettenähtud 10. milj. kr. Eesti Maapank loodab 1935. a. jooksul ümberlaenustamise lõpetada.

Olles rakendatud põllumajanduse kui meie rahvamajanduse kandva ala teenistusse, on Eesti Maapanga tegevus loomulikult laiaulatuslikuks paisunud. Panga bilanss oli 31. dets. 1934. a.

Välislaenu obligatsioonid

85.316.000 krooni, — seega suurem kui ühelgi teisel rahaasutusel Eestis. Kliente on pangal ümarguselt 75.000.

Panga juhatus koosneb presidendist ja kahest direktorist. Käesoleval ajal on presidendiks dr. phil. Voldemar Johanson, olles panga juhatusliikmeks 1929. aastast saadik; direktor Johan Jans on samuti 1929. aastast alates panga juhatusliikmeks, kuna direktor Rudolf Kuris määrati ametisse 1933. a. suvel.

1934. a. sügisel sai pank uue ajakohasema põhikirja, mis võimaldab tegevust arendada vastavalt ajajooksul tunduvalt muutunud olukorrale.

Pangal on alatised kohapäälised ametnikud Tartus (vastuvõtt väljasõidul Valgas ja Otepääl), Võrus (vastuvõtt ka Petseris), Viljandis (vastuvõttuga ka Pärnus ja Otepääl), Rakveres (vastuvõttuga Narvas, Jõhvis, Paides), Kuresaares ning vastuvõtmine teatud päevadel Haapsalus ja Lihulas.

A. Einborn

EESTI 7% VÄLISLAENU OBLIGATSIOONID realseeriti Rahvasteliidu kaasabil 1. VII, 1927 Londonis (700 000 naelsterlingit, kursiga 89,5 %) ja New York'is (4 000 000 dollarit, kursiga 89,25 %).

Riigikassa ja Majandusministeeriumi rahanduseosak. pantkirjad anti välja 1926. a. seaduse põhjal, — riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest määratud tasumaksmiseks. 1. aprillini 1934 oli neid välja antud kokku kr. 6 063 888 nimisväärtuses. Samaks ajaks oli neid juba tagasi tulnud kr. 3 384 079 eest. Kodanikud on neid ostnud kursiga ca 50 % nimisväärtusest ja veelgi odavamalt. Iseäranis on neid ostnud asunikud, õiendades nendega oma kohustusi E. Maapangale jne.

Riigikassa pantkirjad

2000 aastaks jätkub Eestile turvast 14,7% Eesti pind-alast on turbarabade all

EESTI turbatööstusele suure arenemise eeldusi võime kohe taibata toormaterjali küllusest ja tarvitamise tähtsuses igapäevases elus. Eesti pindalast 14,7% on turbarabade all, — milliste küttestarvete täieliku rahuldamise kogust arvatakse jätkuvat 2000 aastaks.

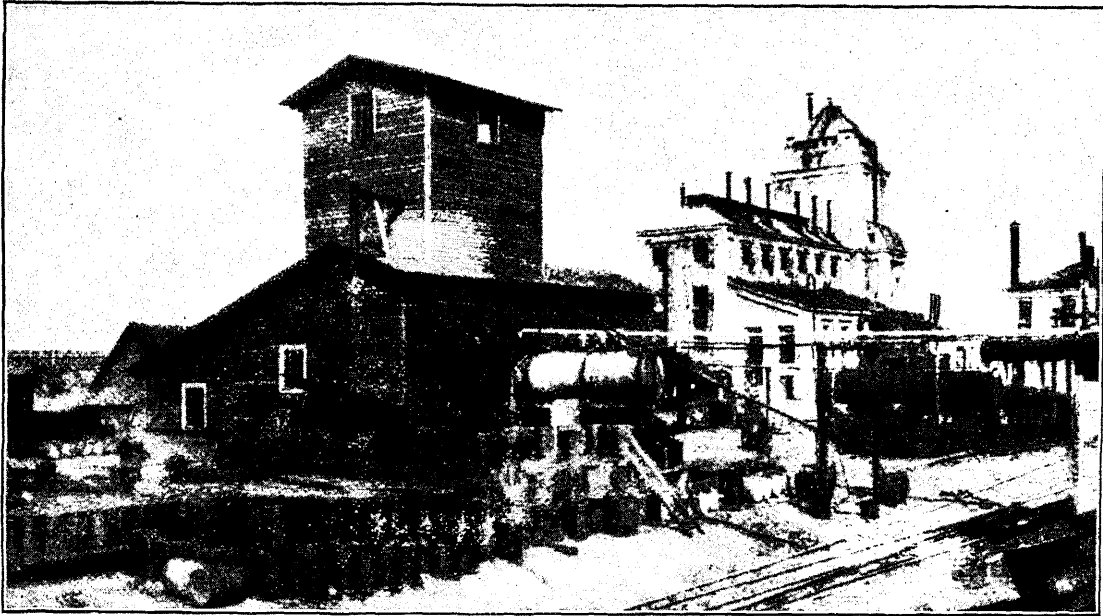
Vabariigi algaastail Kaubandus-tööstusministeeriumi algatusel pandi alus riiklikule turbatööstusele, alul küttestarvete keskkomitee juhtimisel ja 1922 aastast Riigi Turbatööstusena.

Praegu 2 250 000 kr. põhikapitaliga töötades Riigi Turbatööstus kui selle ala suuremaid ettevõtteid Eestis ekspuuteerib peamiselt kahte turbaraba, — Ellamaa ja Aruküla.

1922./23. aastal Ellamaale turbamasinatete käitamiseks ehitatud elektrijaamast on ümberehituse teel saanud Baltimaade moodseim elektrijaam, produtseerides elektrit turvast ligi 6 miljonit kwt. aastas.

Jälgides tööstuse küttestarvete realiseerimise ja elektrit turvast produtseerimise arengut 11 aasta kestel näeme, et see on tähelepanuväärne: 1923. a. tarvitas Ellamaa ja Aruküla jõujaam 6000 m³ turvast, müües 14 900 m³, 1933. a. aga tarvitas jõujaam 32 400 m³ turvast, müües seda samal ajal 65 500 m³.

Päale eelnimetatu valmistab R. Turbatööstus Ellamaal viimaseil aastail ka alusturvast põllumajanduslikeks, ehitustehniliseks ja muuks otstarbeiks.

RIIKLIK PÕLEVKIVI KOHTLA ÕLITÖÖSTUS. ESIPLAANIL:

TÖÖSTUSE BITUUMENITEHAS, EEMAL TOORÖLIVABRIK.

Põlevkivist on tarvitatud kütteinaks 4 000 000 tonni 1 riiklik ja 4 eraaktsiaseltsi, kes Vabariigi algpäevadest saadik kuni 31. XII. 1933 kokku on kaevanud välja 4 811 849 tonni põlevkivi, sellest Riigi Põlevkivitööstus 3 261 471 tonni.

Põlevkivi on aidanud hoida Eesti metsi ja välisva-
luutat ning on andnud tööd tuhandetele töölistele aasta-
ümber.

Põlevkivist on tarvitatud kütteinaks 4 000 000 tonni

ja õlide saamiseks 800 000 tonni. Kasutamiseks kõlbulik põlevkivi maa-ala ulatab Kadrinast Narva jõeni.

Riigi Põlevkivitööstuse põhikapital on kr. 3 500 000. Ettevõtte töötab kogu aeg ülejäägiga. Ta on arendanud välja all-maa-kaevandused Kohtla-Järvel (Käval) ja Kuk-rusel. Ta saadab turule küttepõlevkivi, põlevkivitoorõli, rafineerimata mootorinaftat, gudrooni, pigi, asfalti, es-tobituumeni, fenolaati, immutusõlised, katuselakki, raua-lakki, karbolineumit, raskeõlised jne.

ÜHISTEGELINE PANGANDUS EESTIS

Ühistegeliste pankade arv ulatub praegu Eestis üle 220 ja enamik neist (155) on koondunud oma keskpanga, Eesti Rahvapanga ümber.

Laenu- ja hoiuühingud ja vastastikused krediitühingud on olnud meie vanimaiks krediitasutusiks. Eesti Laenu- ja Hoiu Ühisus Tartus asutati 1902. aastal. Sellest ajast päälle asutati nii laenu-hoiu- kui ka krediitühinguid sel-lisel hulgal, et vene aja lõpul (1917) oli laenu-hoiu ühingute arv juba 84; nende liikmete arv oli 36 814, omakapitalide summa rbl. 2 717 100, hoiusumme rbl. 20 356 200, väljaantud laenude kogusumma rbl. 12 553 500. Vastastiku krediitühinguid samal ajal oli 14, nende liik-mete arv 5 783, omakapitalide kogusumma rbl. 1 953 500, hoiusumme rbl. 21 263 800, väljaantud laene rbl. 14 337 900, — seega kokku 99 asutust, 42 677 liikmega ja rbl. 4 670 600 omakapitalide kogusummaga, rbl. 41 620 000 hoi-ustega ja rbl. 26 891 400 väljaantud laenude summaga.

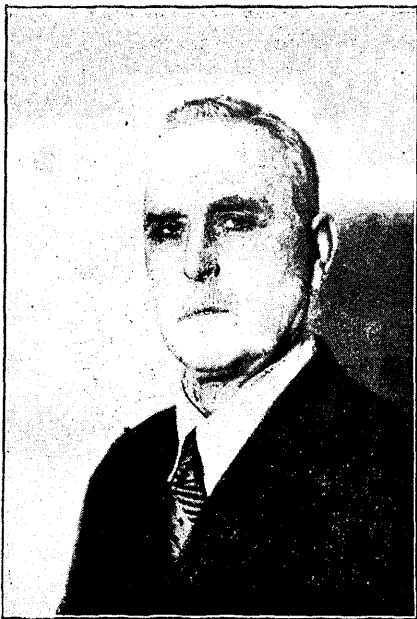
Need arvud näitavad, et juba 15 aasta kestel oli meil ühistegelise pangandus võitnud üsna laialdase rah-va poolehoidu. Kuid me näeme ühtlasi, et seda usaldust, mis avaldus hoiuste kokkutoomises, ei suutnud laenuasu-

tused ära kasutada laenude andmiseks, sest üle 35 % hoiustest oli paigutatud hoiule teistesse pankadesse või mahutatud väärtpaberitesse. Selle kapitali väljalae-nustamist takistas aga liig kitsas piiritus üksikuile liikmeile laenu andmiseks. Seepärast jäid kapitalid seisma. Tarvi-dus laenude järele aga kasvas.

Ja siis leiti 1917. a., et on vajalik muuta vastastiku-seid krediit-ühinguid aktsiapankadeks. Nii tekkisid meie esimesed ja suuremad aktsiapangad vastastikustest kre-diitühingutest, — loodi Krediit Pank, Laenupank, Viru Pank, Võru pank, Pärnu pank (nüüd likvideeritud), Valga Pank jne.

Vabariigi algaastail muudeti ühistegelike krediitasa-tuste seadust nii, et nad võisid anda laenusid oma üks-i-kuile liikmetele piiramata summades.

See seadus avardas küll laenuandmise võimalusi, kuid ahvatles ühtlasi väljaandma ka ebakohaselt suuri laene, mis sai mõnelegi pangale saatuslikuks. 12 aasta pärast olid selle seaduse halvad küljed end avaldanud sedavõrd, et tuli asuda uue seaduse väljatöötamisele, et takistada väärnähtusi sel alal.

J. Paalmann'i 50 a. tööjuubel

A. Keiss 70-aastane

Pühitses hiljuti oma 50-a. tööjuubelit trükitehase alal. Ta on sünd. 2.XII.1871. a. Tallinnas. Oli trükiladuja õpilaseks J. Järve, hiljem H. Mathiesen'i trükikojas Tallinnas (1884—89), samas 1889—93 ja 1896—1900 trükiladujaks, vahel sõjaväes teenides. 1900—06 trükikoja juhatajaks J. Kõrv'i juures; 1906—07 M. Antje trükikoja ajaleheosakonna juhataja. Alates 1907. a. J. Kõrv'i trükikoja omanikuks ja juhatajaks.

J. A. Paalmann on eesti trükikunsti tähtsaid arendajaid. Ta trükikojast on evinud teadmisi palju pärastisi trükikoja juhatajaid ja omanikke. Ta õpilasi on Ameerikaski. Olgu veel tähendatud, et tema trükikojas trükiti ka esimesed eesti rahad. Korduvalt on ta võtnud osa trükitehase näitustest kodu- ja välismaal. Tõmmanud kaasa ka seltskondlikust elust paljudes organisatsioonides. Oli ka esimesi ning agaramaid eesti kaitseliitlasi.

Prægu trükitakse paljude teiste väljaannete kõrval Paalmanni trükikojas ka meie ajakirja — OLIONI.

28. jaanuaril sai Tartus 70 aastaseks üldtuntud seltskonnategelane Aleksander Keiss. A. Keissi mitmekülgsest tegevusest tuleb eriti mainida ta tööd pangandusalal, kus ta on üks teerajajaid.

Koos K. Partsi ja P. Kasega rajas A. Keiss 30. märtsil 1902. a. esimese Eesti rahaasutuse — Eesti Laenu- ja Hoiu Ühisuse. Oli 1903. aastal agaralt tegev Hüpoteeegi panga ülevõtmisel sakslastelt, kusjuures viimased panid boikoti alla A. Keissi peenmehaanika ja optikatehase. Boikot oli tal raske kanda, kuna tol ajal tema äritarvitajad — haigemajad ja kliinikud olid sakslaste käes. A. Keiss aga ei taganenud sammugi. Ning võitis. Hüpoteeegi panga tegevusest on ta võtnud osa kogu aeg, kuuludes viimase nõukogu ja juhatuse raudvarra. Samuti on ta aegade kiuste jäänud hiljem asutatud Krediidühisuse (praegune Kauba Pank) alatiseks eestvõtjaks-tegelaseks. A. Keiss võib tagasi vaadata ligi 35-aastasele tegevusele pangandusalal, olles sel alal kui mitte kõige vanemaks, siis kahtlematult üks vanemaid tegelasi kogu Eestis. Jatkugu tal jõudu ja tahet töötamiseks veel palju aastaks!

Viimane suurem kokkuvõtte ühispankade üle on tehtud 1934. a. alguseks. 172 ühispangal siis oli liikmeid 68 798, omakapitale kr. 5 348 200, hoiuseid kr. 29 122 300, laene väljaantud kr. 32 946 300.

Ühistegelisel keskpangal, Eesti Rahvapangal, oli samal ajal omakapitale kr. 351 300, hoiuseid kr. 1 911 700 ja laene välja antud kr. 2 196 300.

Hilisemad kokkuvõtted on tehtud 33 ühispanga kohta, Ü. K. Eesti Rahvapanga ühesarvatult. Nendel oli 1934. aasta alul omakapitale kr. 3 200 000, sama aasta lõpul kr. 3 300 000, hoiuseid aasta alul kr. 22 600 000, aasta lõpul kr. 30 100 000, laene väljas aasta alul kr. 26 300 000, aasta lõpul kr. 26 600 000.

Samal ajal olid Ü. K. Eesti Rahvapanga omakapitalid

tõusnud kr. 406 200, — hoiused kr. 3 860 600 ja väljaantud laenuid 3 043 600 kroonile.

Kui võrrelda 1934. a. jooksul tekkinud muudatusi aktiiva- ja linnapankades, siis leiame, et viimastes on kapitalid tõusnud 7 900 000 kroonilt 14 700 000 kroonile, hoiused 29 600 000 kroonilt 36 400 000 kroonile, laene aasta algul kr. 59 000 000, aasta lõpul kr. 61 600 000 — väljas. Ühistegelikes krediidiasutustes on hoiuste tõus olnud suurem, laenuid väljaandmine aga on jäänud vähemaks. Ühtlasi paistab silma, et aktsiapangad on oma laenuid andmiseks kasutanud veel teiste pankade krediite, kuna nende hoiused ja omakapitalid kokku on tunduvalt väiksemad, kui nende poolt antud laenuid.

Aleksander Kask.